

ลักษณะของบทละคอน

ลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้ในบทละคอน

ลลิตุแพรวักล่าวไว้ในจดหมายเหกว่า ละคอนไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นกลอนแกมกับคำเจรจา เมื่อถึงบทของตัวละครคนตัวใด ตัวละครตัวนั้นก็ร้อง สันนิษฐานว่าใน สมัยกรุงศรีอยุธยา ตัวละครคงร้องเป็นกลอน และเจรจาเป็นร้อยแก้ว กลอนที่ตัวละครร้องอาจมี วิวัฒนาการมาจากกลอนของชาวบ้าน ซึ่งอาจจะเป็นเพลงที่ขับร้องในพิธีทางไสยศาสตร์ เช่น เพลงแม่ศรี หรือกลอนที่ชาวบ้านร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง เพลงเหล่านี้มีสัมผัสคล้องจองกัน อยู่ในบท และจะลงท้ายด้วยเสียงที่หาคำมาใช้ได้ง่ายคือเสียง อา อี ไอ ดังตัวอย่าง

เพลงแม่ศรีสาหงส์

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาหงส์ เชิญเจ้ามาลง
เอาแม่สร้อยทอง เชิญพี่เชิญกลอง เชิญแม่ทองศรีเอ๋ย (๑)

เพลงร้อย

พี่ได้มาพบประสมพักตร์	ในอารมณีนักรัณีกไกร
โอว่าทรวงแม่ทองคำ	นำชมคนข้านี้กระไร
เชิญสนทนาร่วมพาที	จะขอฝากไมตรีนางใน
อย่ามัวสะเทิ้นเมินหนี	ของจงหึงคำพี่กล่าวไซ
โอแม่ฝรั่งข้างรั้ว	แม่จะสุกคาชั่วคอยไกร (๒)

จะเห็นได้ว่าลักษณะของเพลงหรือกลอนที่ชาวบ้านร้องนี้ มาพ้องกับลักษณะกลอนในบทละคอน นอกสมัยแรก คือลงท้ายด้วยเสียงที่หาคำมาใช้ได้ง่าย และไม่กำหนดเสียงสูงต่ำสายตัว เช่น

(๑) กรมศิลปากร, "บทเห่เด็ก", บทเห่กล่อมพระบรรทม (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๓), หน้า ๘๘.

(๒) มนตรี ทรายโมท, การละเล่นของไทย (พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๖.

เมื่อเห็น
 พระโศภนรับชมทันชา
 เหนสองหลาณนั้นกลาณเกามา
 อังพระไอยะกาภิธามใจ
 คินทันนภษาเหาะหนีไป
 เจ้าชั้นสรไขฤาหลาณชวน
 มัณมวยชีวันบันได
 ฤาว่ามั้นหนีเลคตลอดไป (๓)

เมื่อชาวบ้าน เล่นละคอนชากริ ในสมัยแรก ตัวละคอนร้องกลอนแบบกลอนคน ก็คิดขึ้นมาเอง
 ในขณะที่กำลังเล่น เขาใจว่าจะไม่มีคนบอกบท เป็นทำนองเกี่ยวกับการร้องเพลงโต้ตอบกัน
 ของชาวบ้าน ครังเมื่อมีการเล่นละคอนนอก ตัวละคอนก็ร้องกลอนคนตามแบบละคอนชากริ
 ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า

เมื่อมีคนชอบดูละคอนมากขึ้น ทางหาเลี้ยงชีพในการ เล่นละครสะดวกขึ้น จึงเกิดการ
 แก่ไขกระบวนเล่นละครแข่งขันกันให้วิเศษขึ้นกว่าแต่เดิม คือเพิ่มตัวละครให้มากขึ้น
 และคิดเครื่องแกงตัวละครขึ้น แล้ววิเล่นเรื่องให้แปลกกว่าเดิมออกไป บทร้องซึ่ง
 เดิมตัวละครต้องร้อง เป็นกลอนคนโดยประคิษฐ์ของตนเอง (อย่างโนราห์ยังร้องอยู่
 ทุกวันนี้) ก็มีกวีช่วยกันคิดแกงกลอนให้เรียบร้อยเพราะพริ้งยิ่งขึ้น บทละครครั้งกรุงเก่า
 ซึ่งยังมีอยู่บัดนี้ยังพอสังเกตุได้ว่า ที่เป็นบทรุ่นเก่า กลอนเป็นอย่างละครชาตรี ทยบท
 รุ่นหลังมาจึงเป็นกลอนแปด ถึงกระนั้นก็ยังไม เหมือนบทละครชั้นกรุงรัตนโกสินทร (๔)

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยังทรงพระราชนิพนธ์คำกลอนตอนท้าย
 เรื่องไชยเชษฐาไว้ว่า

(๓) ไชยทัต เล่ม ๑, เลขที่ ๔๔, มัคที่ ๒๑, หน้า ๔๕.

(๔) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานละครอิเหนา
 (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๓) หน้า ๕ - ๑๑.

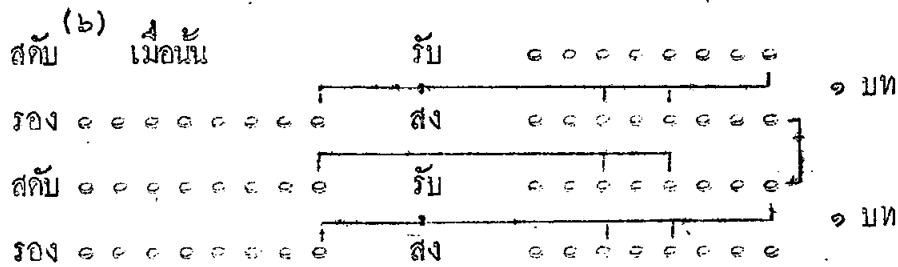
อันเมทเกาเขาเลนเหนงเคอะ

กลอนทีละอะเหลือใจไม้ไค้เรื่อง

จึงขอมแปลงแก่งเสียใหม่ใหญ่เรื่อง

ก็จบเรื่องบริบูรณ์เท่านี้เอย ฯ ๔ คำ กราวลำเล็ก ฯ (๕)

บทเกาที่ทรงอ้างถึงน่าจะหมายถึงบทสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทรงเห็นว่าไม่ไพเราะสละสลวย
เท่ากลอนบทละกอนในสมัยรัตนโกสินทร์ กลอนบทละกอนในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นกษัตริย์มา มีการวางรูปและแผนผังบังคับสัมผัสตามกฎเกณฑ์ของฉันทลักษณ์
เหมือนกลอนสุภาพดังนี้

คำสุดท้ายของวรรคสัทม์เต็มวรรค สัมผัสกับคำที่ ๓ หรือ ๕ ของวรรคที่อยู่ถัดไป คำ
สุดท้ายของวรรครับสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรครอง คำสุดท้ายของวรรครองสัมผัสกับคำที่ ๓
หรือ ๕ ของวรรคส่ง

สัมผัสระหว่างบทใดก็ตามคำสุดท้ายของวรรคส่งในบทแรก สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรครับ
ในบทถัดไป

กลอนบทละกอนที่นิยมกันว่าไพเราะมีหลักในการแต่งที่เป็นข้อดี ๓ ข้อดังนี้
๑. คำสุดท้ายของวรรคสัทม์ กับคำสุดท้ายของวรรครับจะต้องมีเสียงไม่ซ้ำกัน เว้น

(๕) ไต้ยเขษุ์ เดิม ๔ เลขที่ ๒๒, มัดที่ ๑๗, หน้า ๔๕.

(๖) วรรคสัทม์ไซ้ มัดนั้นมาจะกล่าวบทไป หรือไซ้กลอนวรรคสัทม์เต็มวรรคก็ได้

สลับ จะไว้โยกับอิวิมาลา
รับ ทำคามโทสาธยาปราศรัย (๗)

เช่น
ผู้แก่งละ คอนนอกสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่ได้คำนึงถึงขอบปลักย่อยนี้ จึงทำให้กลอนไม่สู้ไพเราะ

อัมพะลาม่วงมันบางสุกรม
สมมะแน่มนแบบบางสุกรม (๘)

ที่เลี้ยงหังหารจนาเชียว
พิศเพียงเหมือนโคมเจ้าทราชมเปลี่ยว

รูปทรงเลอลาศฉลาดเฉลียว
คุณจะดั่งพิมเคียวมาหลอเหล่า (๙)

๒. คำสุดท้ายของวรรครับ นิยมให้เป็นเสียงจัตวา เสียงเอก หรือเสียงโท เช่น
เสียงจัตวา

สลับ งอนเอียงอนชก
รับ เอะออนหยอนพยศลงแลวหรือ (๑๐)

เสียงเอก

สลับ หม่อมเอยหม่อมฉั่ว
รับ มิใช่เช่นชายชั่วหัวประจบ (๑๑)

(๗) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย "ไกรทอง"; บทละครนอกรวม ๒ เรื่อง
(พระนคร : ศิลปารรณาคาร, ๒๕๑๑), หน้า ๔๒๐.

(๘) สุวรรณศิลป์ เล่ม ๑, เลขที่ ๑๖๕, มัคที่ ๑๔๓, หน้า ๕.

(๙) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

(๑๐) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, เรื่องเดิม, หน้า ๔๒๐.

(๑๑) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๕.

เสียงโท

สคัม เมื่อนั้น
 รับ วิมาลาทอบพลา^๒งทางคอง^๒ไห^๒ (๑๒)

๓. คำสุดท้ายของวรรครอง นิยมให้เป็นเสียงสามัญหรือเสียงตรี เช่น

เสียงสามัญ

สคัม เมื่อนั้น
 รับ เจ้าไกรทองร้องว่าอธ^๒ฆา^๒สย^๒
 รอง วิมาลาเมีย^๒ชา^๒แฉว^๒หรือ^๒ใจ^๒
 ส่ง เหมือนหนามไทร^๒เกะ^๒กะ^๒ระ^๒รว^๒ (๑๓)

เสียงตรี

สคัม เมื่อนั้น
 รับ เจ้าไกรทอง^๒ลิ้น^๒ลม^๒คม^๒สัน^๒
 รอง จิง^๒ว่า^๒นี้^๒แน่^๒เจ้า^๒น^๒ก^๒เท^๒ก^๒มัน^๒
 ส่ง อ^๒ย^๒า^๒ป^๒ว^๒น^๒ัน^๒ห^๒ัน^๒ห^๒ุน^๒ว^๒น^๒ว^๒าย^๒ (๑๔)

๔. คำสุดท้ายของวรรคส่ง นิยมให้เป็นเสียงสามัญหรือเสียงตรี เช่น

เสียงสามัญ

สคัม เมื่อนั้น
 รับ วิมาลาเศ^๒รา^๒สร^๒อย^๒ละ^๒ห^๒อง^๒ไห^๒
 รอง ก^๒อ^๒ค^๒เข^๒า^๒เจ้า^๒จ^๒ก^๒เป็น^๒ทุ^๒ก^๒ข^๒ใจ^๒

(๑๒) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

(๑๓) เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

(๑๔) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

สง เหมือนมาโบยบินบนอยู่คนเดียว (๑๕)

เสียงกริ

สขัฒ เจาสักลัมกลายเป็นหลายอย่าง
รับ รุทางจะหนีทีไรจะได้
รอง สันตักจักเจอนอยู่ในใจ
สง มนุษย์หรือจะโคเหมือนเขนนี (๑๖)

กลอนในบทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา ๑๕ เรื่อง แยกตามลักษณะที่คล้ายคลึงกันออกได้ดังนี้

๑๐. กลอนคน คือ กลอนที่ตัวละครคนคิดร้องขึ้นเองในขณะที่เล่น ซึ่งมักไม่มีความไพเราะ ไม่มีสัมผัสคล้องจองเป็นแบบแผนเหมือนกลอนสุภาพธรรมดา จำนวนคำในวรรคก็ไม่แน่นอน อาจจะมีเพียง ๕ คำ หรือถึง ๑๑ - ๑๒ คำก็ได้ บางวรรคมีเพียง ๔ คำเท่านั้น ซึ่งวรรคที่มี ๔ คำนี้ ไม่ใช่วรรคที่ขึ้นบท

กลอนคนจะมีความไพเราะเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับตัวละครผู้ร้อง ถ้าตัวละครนั้นมีปฏิภาณดี สามารถคิดหาคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ร้องได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน หรือผิดจากแบบแผนไม่ไ้มาก กลอนก็จะไพเราะมากกว่ากลอนที่ตัวละครร้องตนไปเรื่อย ๆ ลักษณะของกลอนคนที่คล้ายกันในแต่ละเรื่องแยกได้ดังนี้

๑๐.๑ กลอนบทละครที่มีแบบแผนเหมือนกลอนสุภาพ คือมีวรรคสดับ วรรครับ วรรครอง วรรคส่ง เรียงกันตามลำดับ แลคำสุดท้ายของวรรครับส่วนใหญ่แทนที่จะเป็นเสียงจ๊ววา หรือเสียงเอก หรือเสียงโท กลับเป็นเสียงสามัญ ซึ่งผิดจากแบบแผนของการเขียนกลอน ดังตัวอย่าง

(๑๕) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๓๐

(๑๖) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑๔๐

การเอก

การะเอกทรงทัมพระพันปี
 พังมาพาศีคอกกลายใจ
 อารษาที่มันภาท้าวเหาะไป
 บัดใจมาถึงพรพารา (๑๗)

กาวิ

มาถึงประสาทรไชยเข้าในยที
 แกกับบุตรีก็เข้าไป
 กรันถึงจึงเห็นทาวัยกษา
 กับเจ้าเทพลีนลาพิศสะไมย (๑๘)

ไชยทัต

เมื่อนั้น
 องพระไชยยะทัตริทที่ไกร
 จึงมาทรงมาอาษาใน
 รับไว้วัยการนิ่งเหมือนโยธา (๑๙)

พิกลทอง

เมื่อนั้น
 โฉมนางพิกุนทองโสภ
 เสนน้ำอู่กับฝูงทาส

(๑๗) การเอก เล่ม ๒, เลขที่ ๓๑, มัดที่ ๔, หน้า ๒.

(๑๘) กาวิ, เลขที่ ๔๖/๑, ไม่ได้รวมไว้ในมัด, หน้า ๒๐.

(๑๙) ไชยทัต เล่ม ๑ ความอื่น, เลขที่ ๔๘, มัดที่ ๒๑, หน้า ๑๕.

กัลยาณีนแปรแลไป (๒๘)

พินสรวรภัก

เมื่อนั้น

จอมขวัญเจ้าแสงสุริยา
ทั้งที่เลี้ยงคอบชอบอาษา
สมความปรารถนาที่คิดไวย (๒๑)

พินสรวรภัก

เมื่อนั้น

พระกษมาว่าฉันไม่ยไปย
ขอพักสักครู่เดียวบัดไย
แก้อโดยสังพระชละณี (๒๒)

มโนहर้า

คอยคอยยอง

นางเจ้าค้อยยองเขามา

โฉมवलพระพีศรีจุลา
มีชากัย่างวางเขาไป (๒๓)

(๒๘) พิกลทอง เล่ม ๑, เลขที่ ๒๘, มัคที่ ๓๘, หน้า ๖

(๒๑) พินสรวรภัก เล่ม ๑, เลขที่ ๓๘, มัคที่ ๔๘, หน้า ๑๘.

(๒๒) พินสรวรภัก เล่ม ๑, เลขที่ ๘, มัคที่ ๓๗, หน้า ๑๘.

(๒๓) กรมศิลปากร, "มโนहर้า", บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนहर้าและสังข์ทอง
(พิมพ์ครั้งที่ ๓, พระนคร:โรงพิมพ์รุ่งเรืองวิทย์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๖.

โมงป่า

คิดแล้ว

พระแก้วลงสังทรวงวารี

ชำระสองพร โฉมขรี

ผู้มีสำราญพรกายยา (๒๔)

มณีพิไชย

เมื่อเอย ๒ นั้น

จึงพระมณีพิไชย

สำเรศเสกทานแล้วไสย

ผู้ในยพวยบังคมลา (๒๕)

สังข์ทอง

เมื่อเห็น

นางจันทร์จึ่งทอมนเสนา

เราไม่เคยอยู่พลับพลา

อยู่แต่ทับซากามเชิงใจ (๒๖)

สังข์ศิลป์ไชย

เมื่อเห็น

พระสุวรรณสังข์สิทฤทธิไกร

แจ่งว่าสัตว์ก็คิดใจ

(๒๔) โมงป่า เล่ม ๑, เลขที่ ๕๗, มัคที่ ๕๓, หน้า ๖ - ๗.

(๒๕) มณีพิไชย เล่ม ๒ ความเก่า, เลขที่ ๑๔, มัคที่ ๔๔, หน้า ๑๑.

(๒๖) กรมศิลปากร, "สังข์ทอง", บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนธรรมาและสังข์ทอง (พิมพ์ครั้งที่ ๓, พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๖), หน้า ๕๔.

พระโขนงจริงทอว่าจา (๒๗)

สุวรรณศิลป์

พระองค์คำนึงถึงชาเขค
คิดหลังสังเวศถึงทราชม
เจ้าไปใจเรียบเกรียมกรม
รักเจ้างามทราชมเป็นถิ่นไซ (๒๘)

สุวรรณหงส์

เมื่อนั้น

นางเกตุสรียงโสภา
ผันพันเจ้าถิ่นจากนั้คตรา
แลมาเห็นทวารก็ตกใจ (๒๙)

โสวัชร

เจ้าเอยเจ้าที
เจ้าประทุมวดีศรีโสภา
พิกลาวทวยความสัจจา
ไซวาพิจแกลงใส่โคล (๓๐)

ไกรทอง

วันเอ๋ยหนึ่ง
รำพึงคณึงคิดเป็นทวี

(๒๗) สังขศิลป์ไชย ความเก่า, เลขที่ ๑๔๕, มัคที่ ๑๓๗, หน้า ๘๐.

(๒๘) สุวรรณศิลป์ เล่ม ๑, เลขที่ ๑๖๕, มัคที่ ๑๔๓, หน้า ๑๕.

(๒๙) สุวรรณหงส์ เล่ม ๑ ความเก่า, เลขที่ ๑๕๒, มัคที่ ๑๔๔, หน้า ๑๕.

(๓๐) โสวัชร, เลขที่ ๒๒๓, มัคที่ ๑๔๔/๕, หน้า ๗๐.

แสดงมายุโหนธานี
 ศักดิ์ราตรีไม่แจ้งใจ (๓๑)

โคบุตร

กุมาร่าแก้วไปยปราไสยศักดิ์
 นีทานักของใคร เทรชอบกิน
 คุณยายคนทำทั้งสองกิน
 จึงแจ้งยุบันแกลารรา (๓๒)

ไชยเชษฐ์

สาวบุพผิตาจำป่าปี
 พุดจับหอมรินขึ้นอารม
 พร เจจดอกกาหลงมาทรงคม
 แล้วยืนประทานสะหมนางไย (๓๓)

พระรถเมรี

เมื่อนั้น
 พระรถทรงศักดิ์พรจักรี
 ไคพิงกัลยามาพาที
 พรณมีระรินขึ้นพระไทย (๓๔)

ศิลป์วิวงศ์

-
- (๓๑) ไกรทอง ปลายตอนที่ ๑ - ตอนที่ ๒, เลขที่ ๒ มัคที่ ๑, หน้า ๘.
- (๓๒) โคบุตร ความหนึ่ง, เลขที่ ๕๓, มัคที่ ๑๑, หน้า ๒๒.
- (๓๓) ไชยเชษฐ์ เล่ม ๑ ความเก้า, เลขที่ ๘๒, มัคที่ ๑๔, หน้า ๒๕.
- (๓๔) พระรถเมรี เล่ม ๕, เลขที่ ๘, มัคที่ ๕๓, หน้า ๘.

ไต่ทวนกับคนนักโทษ

พรทิดาไปรณไทรเรามา

อยู่ไหนจงนำไปเรวรา
(๓๕)
เร็วๆอย่าช้าบัดนี้

๑.๒ กลอนคนที่มีจำนวนวรรคในแต่ละบทที่ติดต่อกันไม่สม่ำเสมอ คือบทที่มาก่อน มี ๔
วรรค บทที่ตามมาควรจะมี ๔ วรรค แต่กลับมีเพียง ๒ วรรค หรือบทที่มาก่อนมีเพียง ๒ วรรค
บทที่ตามามามี ๔ วรรค และการเรียงลำดับวรรคไม่เป็นไปตามแบบแผนของกลอนสุภาพ ดังตัวอย่าง

การเกิด

สคัม คิดแล้วสูบนันทาวักษา
รับ คาบสมอาษาเขามีนาน
รอง โดยแลวักสินนทียาน
ส่ง หนีนานมาถึงซึ่งไพรพรง ^{เชิด} ๕
รอง อยู่คอยู่กลางไพรทีในคง
ส่ง ทีไกลอาสมพรนาคา (๓๖)

สคัม เมื่อเห็น
รับ การะเกิดทรงสักพระจักรี
รอง โดยฟังอาษามาภาที
ส่ง พรณมีระวันขึ้นพระไทย
สคัม ทาวเสดคขึ้นทรงมิ่งอาษา
รับ อัสคณจอรพาเหาะไป
สคัม วิ่ง ๆ

(๓๕) ศิลปสุวรรณวงศ์ เล่ม ๑, เลขที่ ๒, มัคที่ ๑๒๕, หน้า ๑๕.

(๓๖) การเกิด เล่ม ๓, เลขที่ ๓๒, มัคที่ ๔, หน้า ๓ - ๔.

รับ มิ่งแก้วทาทาไปไวย ๆ
 รอง ซากหอยเพื่อเข้าลัมเนาไพร
 ส่ง ลอยสองทองในยเวหา (๓๗)

กาวิ

สลับ กูจตามใหม่ยมันไคลง
 รับ มิ่งจะคืนคงยาสงไสย -
 สลับ มิ่งยาอาจอวกไทยอ้ออิง
 รับ ไไทยคูเมียมิ่งมันเบนไรย (๓๘)

ไชยทัต

สลับ ยังพริ่นอยุกทำจ้วงไปย
 รับ ผู้วะไนเดียวทรายแลขวา
 รอง โอไฉนนิมิตะอกอา
 ส่ง มาหลงอยู่กลางบ่าทะนาไลย
 รอง พระเรงกำสครระณไชย
 ส่ง โสกาอาไลยอยู่ไปมา (๓๙)
 รอง คนหันบอกกับกัลยา
 ส่ง ว่าคำเปนผัวนางนิงเยา
 สลับ น้องรักอยาไคกินแหมงแคลงใจ
 รับ คนนั้นหนีไรผัวของเจา (๔๐)

(๓๗) การเกก เล่ม ๒, เลขที่ ๓๑, มัคที่ ๔, หน้า ๒.

(๓๘) กาวิ เล่ม ๒, เลขที่ ๑๒, มัคที่ ๗, หน้า ๑๐.

(๓๙) ไชยทัต เล่ม ๑ ความอื่น, เลขที่ ๔๘, มัคที่ ๒๐, หน้า ๑๙.

(๔๐) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

พิภูลทอง

สดับ เมื่อนั้น
 รับ พระพิโรธวงกฏฤทธิไกร
 ร้อง ครันมา พญาแรงนั้นมันโลย
 ส่ง เกนพอลงในยเภทรา
 ร้อง สำเภหารอยออกจากถา
 ส่ง ควญพญนยาบาระมี (๔๑)

สดับ พังภาที
 รับ พระขลนีแค้นคึกเป่นหนักหนา
 ร้อง นอยทฤทำไต่ไม้นำภา
 ส่ง จะเกรงใจขำไม่มีเลย
 สดับ หลารกฏรักคังแกวตา
 รับ เคยขึ้นมาเฝ้าฯหายมเขย
 สดับ นอยทฤขับโลยไม้นำภา
 รับ ให้เป็นลึงมาเสี้ยแล้วเวย
 ร้อง ใจคอเขนนี้กหนีเคย
 ส่ง ไม่รักลูกเลยมาคักไต่ (๔๒)

พิมสวรรค์

สดับ เมื่อนั้น
 รับ ทาวมัทคะลีราชยักษา
 ร้อง ปลอบนางอุบลวันนา

(๔๑) พิภูลทอง เล่ม ๒, เลขที่ ๒๓, มัคที่ ๓๕, หน้า ๕.

(๔๒) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓ - ๓๔.

ส่ง ฟังคำที่ว่าฉนวนลนอง
 สดับ สร้างกรามรวิวารพื้มากมี
 รับ รายพระเมษร็กรออบครอง
 สดับ นักสนมตั้งหมั้นทกพัน
 รับ จะให้เป็นกำนสินตั้งผอง
 รอง เมืองนอยรอยเอจในองนอง (๔๓)
 ส่ง ปุ่บปองมาถวายพระบุครี

พิณสุวิวงศ์

สดับ มัคนั้น
 รับ ภาวกคานจับไคยอะสุรี
 สดับ ยังมีไคยความถามไคย (๔๔)
 รับ มาแควน เมืองไนยไมยรูที

มโนहरา

สดับ แฉนม
 รับ รับตั้งบังคมแลวกรามลา
 รอง ทุมนางแฉนมตั้งชายชวา
 ส่ง กราบลาทาวแลวก็ลงไป
 รอง นางจึงเคินมาควยเร็วไว (๔๕)
 ส่ง ถึงไคยยูแจมโนहरา

(๔๓) พิณสุวรรณค เล่ม ๓, เลขที่ ๓๔, มัคที่ ๔๔, หน้า ๓๑ - ๓๑๐

(๔๔) พิณสุวิวงศ์ เล่ม ๓, เลขที่ ๑๒, มัคที่ ๓๗, หน้า ๕๔ - ๕๕

(๔๕) กรมศิลปากร, เรื่องเคิม, หน้า ๒๑๐

สดับ ไค้^๑
 รับ นางรองเรียกโหรอยู่^๑ซาซา
 สดับ เขามาข้างนี้^๑กาโหรเอย
 รับ เขามาข้างนี้^๑กาโหรา
 รอง จะ^๑โหมาค^๑ลูก^๑ของ^๑ซา
 ส^๑ง โคม^๑เจ^๑าม^๑ใน^๑ห^๑ร^๑า^๑แ^๑น^๑าง^๑ไ^๑ (๕๖)

โมงป่า

สดับ มี^๑ค^๑ัน^๑
 รับ อา^๑ล^๑ก^๑ไ^๑ท^๑ัง^๑พ^๑ร^๑ร^๑า^๑า
 รอง จ^๑ึง^๑เอ^๑า^๑ก^๑ระ^๑ค^๑า^๑ต^๑ก^๑ิน^๑ส^๑อ^๑มา
 ส^๑ง เข^๑ียน^๑เป^๑น^๑ส^๑า^๑ร^๑ท^๑ร^๑า^๑ว^๑าย^๑ไ^๑ย
 รอง เ^๑ส^๑จ^๑แ^๑ด^๑ว^๑เร^๑ว^๑พ^๑ล^๑ัน^๑ท^๑ัน^๑ไ^๑ย
 ส^๑ง ถ^๑าย^๑พ^๑ร^๑ม^๑ู^๑ว^๑ไ^๑น^๑ย^๑มี^๑ไ^๑ย^๑ซา (๕๗)

สดับ ่า^๑ ว^๑า^๑แ^๑ล^๑ว
 รับ น^๑าง^๑แ^๑ว^๑ล^๑ง^๑ส^๑ง^๑ท^๑ร^๑ง^๑ว^๑า^๑ร^๑
 รอง ข^๑ำ^๑ร^๑ส^๑ะ^๑ส^๑ง^๑น^๑าง^๑ไ^๑ฉ^๑ี
 ส^๑ง เ^๑ห^๑วี^๑สุ^๑ก^๑ระ^๑เส^๑ม^๑เป^๑ร^๑ม^๑ไ^๑ย
 สดับ ส^๑ง^๑เส^๑จ^๑น^๑าง^๑เส^๑ค^๑จ^๑ท^๑ร^๑ง^๑ค^๑ร^๑อง^๑ค^๑ัน
 รับ เล^๑ี^๑ค^๑ส^๑ล^๑น^๑ย^๑ัน^๑ค^๑ี^๑จ^๑มี^๑ไ^๑ย
 สดับ น^๑าง^๑ท^๑ร^๑ง^๑ม^๑ุ^๑ษ^๑า^๑ณ^๑า^๑ท^๑ิ^๑ป
 รับ ท^๑ม^๑ศ^๑ร^๑ิ^๑ท^๑ัม^๑ท^๑ิม^๑ข^๑ด^๑ิม^๑ง^๑า^๑ม^๑ว^๑ิ^๑ไ^๑ย

(๕๖) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

(๕๗) โมงป่า เล่ม ๑, เรื่องเดิม, หน้า ๕.

รอง รัคเก๑๓จ๑ร๑ม๑ส๑ค๑ไสย
 ๑ง ๑ง๑ม๑วิ๑ไล๑ไป๑ก๑ม๑ก๑น (๔๔)

ม๑ถ๑ตี๑ไชย

ส๑ค๑บ ๑ร๑น๑ว๑า๑ส๑ง๑น๑า๑เส๑ค๑แล๑ว
 ๑รับ ๑จับ๑พระ๑ชั้น๑แ๑ก๑ว๑อัน๑แ๑ว๑ฟ๑า
 รอง ๑พร๑อม๑คว๑ย๑ร๑ี๑พ๑น๑โย๑ทา
 ๑ง ๑เส๑นา๑แ๑ห๑อม๑ม๑า๑ส๑ไว๑ย
 รอง ๑พระ๑อ๑ง๑ค๑น๑ท๑ร๑ง๑ม๑โน๑ไม๑ย
 ๑ง ๑ออก๑มา๑เว๑ียง๑ไชย๑พระ๑ภ๑ารา (๔๕)

ส๑ค๑บ ๑ไป๑พบ๑แ๑ก๑อ๑ไม๑ย๑ไพ๑ย
 ๑รับ ๑หอม๑ร๑น๑น๑ใจ๑ไชย๑ภ๑า๑ถ๑ี
 ส๑ค๑บ ๑ค๑ร๑น๑ว๑า๑ออก๑ไป๑เส๑ีย๑ไห๑ไ๑กล๑ย
 ๑รับ ๑กล๑น๑น๑น๑ห๑าย๑ไป๑พร๑โ๑ม๑สี
 รอง ๑ค๑ร๑น๑เ๑า๑มา๑ไ๑กล๑ก๑กล๑น๑มี
 ๑ง ๑พ๑ม๑ี๑จ๑ง๑ท๑ร๑า๑บ๑พระ๑บ๑า๑ทา (๕๐)

ส๑ง๑ข๑ทอง

ส๑ค๑บ ๑โอ๑พระ๑ส๑ง๑ทอง๑ของ๑แม่๑เอ๑ย
 ๑รับ ๑ก๑า๑ส๑ง๑ไ๑ค๑เ๑ย๑เป๑น๑น๑ัก๑ท๑น๑า
 รอง ๑ก๑า๑จ๑ค๑พ๑ร๑ค๑พ๑ร๑าก๑จ๑าก๑ม๑าน๑ดา
 ๑ง ๑เก๑ย๑พ๑ู๑เ๑ย๑จ๑า๑ป๑ระ๑สา๑ป๑ระ๑สี

(๔๔) ๑เร๑อง๑เ๑ีย๑ว๑ก๑น, ๑ท๑น๑า ๔๐.

(๔๕) ๑ม๑ถ๑ตี๑ไชย ๑เล๑ม ๒ ๑คว๑าม๑เก๑า, ๑เล๑ข๑ที่ ๑๔, ๑ม๑ค๑ที่ ๔๔, ๑ท๑น๑า ๓๐.

(๕๐) ๑เร๑อง๑เ๑ีย๑ว๑ก๑น, ๑ท๑น๑า ๔๐.

ร้อง เจ้ามวยบันไดในวารี
 สั่ง ไม่เห็นซากผีพระฤๅกยา (๕๑)

สดับ แคนเอยแคนใจ
 รับ กลับจะไผ่กุนีเป็นที่ปาก
 สดับ แสนกะแสนกเกี่ยว เลี้ยวลค
 รับ จึงแล้วคาปคชกลืนคาง
 สดับ ปากกลาอากาศมากลาวถอย
 รับ หนาซังจันทานทำรันทาง
 สั่ง รอยสีรอยข้างซังไม่อาย (๕๒)

สังขศิลป์ไชย

สดับ แต่ไม่ปรากฏหนาจะเอาไป
 รับ ทางขาดทางวิไลภาษา
 ร้อง อังกรูมาคำรนาคำ
 สั่ง เราจะไม่ปรากฏหนาก็หาไม
 ร้อง นวลนางสุพรรณมัสไส
 สั่ง เบนในสุริยวงเคียงกัน (๕๓)

สุวรรณศิลป์

สดับ บัดนี้ไวยพักทาวัยกษีร

(๕๑) สังข์ทอง ความแก้ว, เลขที่ ๔๓, มัคที่ ๑๓๕, หน้า ๑ - ๒.

(๕๒) สังข์ทอง ความแก้ว, เลขที่ ๔๔, มัคที่ ๑๓๕, หน้า ๓๔.

(๕๓) สังข์ศิลป์ไชย ความแก้ว, เลขที่ ๑๐๕, มัคที่ ๑๓๗, หน้า ๕๕.

รับ มันจะภาเมียนี่ไปยเสานา
 รอง โอวาเป็นกำพระเวรา
 ส่ง โหยขามาพรดพระขามี่
 รอง ไมยรฐวาเป็นท่ายรายคี่
 ส่ง มันจะภาเมียนี่จากถารา (๕๔)

สดับ กลาวถึงชาแยกเกศเทวี
 รับ บุพทรีท้าวอาทิตย์ไกร
 สดับ นางแหวถาราวรคี่สี่
 รับ เบนพระชลน้ร่วมฤาไทย
 รอง ท้าวเซอใหม่ขตรีภุศรีไสย
 ส่ง อยู่กางปรางในควยสาวสนม (๕๕)

สุวรรณหงส์

สดับ จะนั่งอยู่ณี่หนีชอบกัน
 รับ จะหนีตัวสองคนกะไรยโค
 รอง จมวยมุคสุดปรานประการใด
 ส่ง ตามไปช้อเหนพรราชา
 รอง ตามบุญกามกำไคทำมา
 ส่ง เสาะหากว่าจะภบทาวไทย (๕๖)

(๕๔) สุวรรณศิลป์ เล่ม ๒, เลขที่ ๑๗๖, มัคที่ ๑๔๓, หน้า ๓๐

(๕๕) สุวรรณศิลป์ เล่ม ๑, เลขที่ ๑๖๘, มัคที่ ๑๔๓, หน้า ๑๐

(๕๖) สุวรรณหงส์ เล่ม ๒, เลขที่ ๑๔๓, มัคที่ ๑๔๔, หน้า ๑๓.

สดับ ไฉนรารูปเขาลอยบน
 รับ สำคณาเจานอรนัจกรา
 รong เจือพรขันแกวขาวฟ้า
 ส่ง พันรูปกัลยากระเณไป ฯ เจ็ดคั้ง ฯ
 สดับ พระขันกับนเอาเกษา
 รับ ซาคแล้วก็มาสูบเลือดกิน
 สดับ นำถึงที่วนกระการใจ
 รับ ทาวไต่ก็คิมเสียมกสิน
 รong นำถึงที่รูปพรสุบกิน
 ส่ง ฌึมนวาเลือดสุรียง (๕๓)

ไกรทอง

สดับ เค็มทีไปหาพระอาจาน
 รับ พุทจาสำรานเปรสูกษา
 รong ทวันบายลงพิกลับมา
 ส่ง คืดถึงวิมาลานารี
 รong พิจบอกเจาแถเค็มที
 ส่ง ที่ไหนสองขรียอมตาม (๕๔)

ไชยเชษฐ

สดับ แลวนางบังคมกมเกษ
 รับ ทวทุกเทเวทไนไปไญ
 รong หังโกษีรตรีเนตเทนเทตโก

(๕๓) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๑.

(๕๔) ไกรทอง ปลายตอนที่ ๑ - ตอนที่ ๒, เลขที่ ๒, มัคที่ ๑, หน้า ๒๒.

ส่ง จงเห็นใจอย่าให้หาสิ่งงา
 รอง แล้เสกาสวมกอบวีธา
 ส่ง อะนิจจาจะมามวยไปด้วยกัน (๕๕)

พระรถเมรี

สลับ : คิดมากแล้วเทาจะถอยลง
 รับ เพราะเมียเล่าหลังมาฝั่งนิ้ว
 รอง นองรักหอยาเบบพันทิว
 ส่ง นิ้วนองก็รักพันนั้นยา
 รอง ปลอมถามไปอิงเงิงหอยา
 ส่ง แมรทรวงต่อคาจะบอกไป (๖๔)

สลับ จะเปนนุกฤณาภา
 รับ จะถามก็จำใหญ่ที่
 รอง เขามาขออนุญาตในสวนสี่
 ส่ง ที่รอยมาสี่ให้เอยา
 สลับ ทาวไมเกรงกลัวอะสุน
 รับ ชังกลามาได้ไมกลัวใคร
 สลับ ทานดาที่รอยพวงมาลา
 รับ ลอยไวในสะออรไทย
 รอง รับสั่งให้หาหาตัวไป
 ส่ง จาวากะไรไหวมา (๖๐)

(๕๕) ไทยเชษฐ เล่ม ๑ ความเก่า, เลขที่ ๔๖, มัคที่ ๑๔, หน้า ๑๑.

(๖๐) พระรถเมรี เล่ม ๓, เลขที่ ๓, มัคที่ ๔๓, หน้า ๒๘.

(๖๑) พระรถเมรี เล่ม ๕, เลขที่ ๘, มัคที่ ๔๓, หน้า ๗ - ๘.

ศิลปะสุริวงศ์

สคัม นักโทศกณีนีหีนีตัก
 รับ ไมยรุจักโทศนิตสิ่งไรโดย
 รong จมาเสี่ยก็จะ เบนเวราไปย
 ่ส่ง ประทานโทศอยาไหมมีระน่า
 รong ชัมเขียนจำจงลงชื่อคา
 ่ส่ง ลุกเหวนวาทนร่าคารใจ (๒๒)

สคัม ลวงเอา
 รับ เคียคยุพุนเถาออกนongแนว
 สคัม เพ็ชน เสนรongบอก เจ้าสิงหะ
 รับ วานong เองมาลวงอีกแล้ว
 รong สิงหะวิงมาทานongแกว
 ่ส่ง ลวงแลวลวงอีกประลามาใจ (๒๓)

๑๐๓ กลอนคนบางแห่ง มีลักษณะที่ทำให้เข้าใจได้เป็น ๒ แง คือ

๑๐๓.๑ กลอนคนที่มีจำนวนชวรศในแง่ละบท ที่ติดต่อกันไม่สม่ำเสมอ เหมือนกับ

ข้อ ๑๐๒ ที่ยกตัวอย่างมาแล้ว

๑๐๓.๒ กลอนคนที่มีสัมผัสระหว่างบทติดกันเกินไป จนรูปกลอนผิดไปจากแบบแผน

ดังตัวอย่าง

การถอด

สคัม พันจา

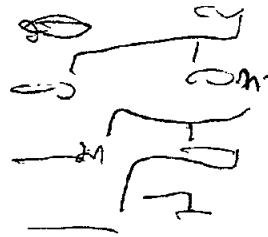
(๒๒) ศิลปะสุริวงศ์ เล่ม ๑, เลขที่ ๒, มัคที่ ๑๒๕, หน้า ๕.

(๒๓) ศิลปะสุริวงศ์ เล่ม ๑, เลขที่ ๔, มัคที่ ๑๒๕, หน้า ๓๑.

รับ รับทองคำกิติโย
 รอง วันนี้เรามาโดยสามเฑียร
 ส่ง เพื่อนไทยเรารู้กันไทยสำหรับ
 สดับ เอาทองบั้นกันใหม่ตั้งชาน
 รับ แลวมาทำแพเขามีนาน
 รอง แลวจึงเอาสมพรภูพาน (๒๔)
 ส่ง กัษพัชชื้อชานมาวางลง

ไชยทัต

สดับ เมื่อนั้น
 รับ องพระไชยะตักฤทธิไกร
 รอง เทนพระสีห์มาแก่ไถล
 ส่ง ออกไปกราบไว้วันทา (๒๕)
 สดับ นละไม้สิ่งไรยที่ไคมา
 รับ พระสีห์จทรงให้กับหลาน
 รอง เอ้อมมือไปรับพระนุमार (๒๖)
 ส่ง พระทรงญาณจงทรงพระเมตตา

พิภูลทอง

สดับ คิดแล้วกราบทูลพระขามี่
 รับ อันเป็นที่ชมชิตพิศใหม่

(๒๔) การเกิด โฉม ๒, เลขที่ ๓๑, มัคที่ ๔, หน้า ๔๐ - ๔๑.

(๒๕) กลอนวรรณคดีตามรูปทจะ เป็นวรรณคดี แต่มีสัมผัสระหว่างบทด้วยกัน ทำให้ดูเหมือนกับเป็นวรรณกรอง

(๒๖) ไชยทัต โฉม ๑ ความอื่น, เลขที่ ๔๘, มัคที่ ๒๐, หน้า ๒๖.

รอง ขาน้อยนี้ไม่สบายใจ
 ส่ง จะใครไปชมขลุ่ย
 สดับ เล่นทุ่งหญ้าแก้วบาร
 รับ บัว เดือนบัวผันพันษา
 รอง กับอีกทั้งสองพระลูกยา
 ส่ง ไปภูเกล้าเกษาจงกาไป (๒๓)

พินธุวิงศ์

สดับ พระทรงตริกปรีกสามะ เหลี่
 รับ พิศิคทนเขนนี่เบนไฉนย
 รอง ทั้งสองบำรุงกรุงไกรย
 ส่ง ขางมาไรโอรคพระบุตรี
 สดับ คิคปรารมสมบัคทั้งทาสรี
 รับ ก็จ่อระทานไม้อ้อที
 รอง อันลูกอจางนเทาของเรามี
 ส่ง ภัคทราราสีก็โสภา (๒๔)

มโนทรา

สดับ ไคพิง
 รับ พรานมฤตสนองอญชาชา
 รอง นางนาญแม่ฉายา
 ส่ง นางแม่ฉินว่าประการไค
 สดับ เชิญมาบอกเล่าให้เข้าใจ

(๒๓) พิกุลทอง เล่ม ๒, เลขที่ ๒๓, มัคที่ ๓๔, หน้า ๑๒.

(๒๔) พินธุวิงศ์ เล่ม ๑, เลขที่ ๔, มัคที่ ๓๓, หน้า ๑ - ๒.

รับ ฉันทไชวจะไคมาทำนาย
 รอง คัวแม่ผั้นคี่ฎาผั้นราย
 ส่ง จะทำนายไทนางเทวี (๒๕)

โมงป่า

สคัม มีไมท้าวกายสิฏฐิริทธรน
 รับ พระผู้ทรปรทธารโอโรฎษา
 รอง ทางมาหนึ่งนีกตริกตรา
 ส่ง จเสกฏกอบยาครองกรุงษีร /
 สคัม จึงมีวาจาไปพันที
 รับ อาตักทังศรีอญาไคยชา
 รอง เจ้าจงเรึงเขียนหรีงสารตรา
 ส่ง ไปยทุกการบุรี
 รอง ไทพรบารอยเอษนแกงบุตกรวี
 ส่ง มาเผ่าเรานิตามบันชา (๓๐)

มอญไชย

สคัม พระเสด็จกินพลับพลาไช
 รับ หอมกลิ่นคอกไมยทีไนยปา
 รอง พระภายชายพักเลื่อยมา
 ส่ง กลิ่นชาบวินยาพรพุมิ
 สคัม พรจิ่งตรักถามเสนี
 รับ ไครพบกลิ่นเชนนีบางฎาไมย

(๒๕) กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า ๒๐.

(๓๐) โมงป่า เล่ม ๑, เลขที่ ๕๗, มัคคีที่ ๕๓, หน้า ๒.

จ้เป็นคอกไมยสิ่งพันโรย
 ฐักฎาไมยจึงบอกมา (๑๑)

สุวรรณศิลป์

แต่ไมเหน่องนางฉายา
 เลี้ยวชายแลขวาเปล้ากายน
 แต่ไมเหน่องนางจอมขวัญ
 เขาไปในันยะสาไล
 ขุนกระบี่แลลอคศอกไป
 ไมเหนอชามไวให้ใจหาย
 วานอนสละครุฑทศกาย
 สละปลิงกับพินพระสุทา (๑๒)

สุวรรณหงส์

เมื่อนั้น
 ทาวสุทัษราชรุ้งฟ้า
 ไคพังถอยคำเสนา
 ภูโศกสุณานะเรือกี้
 ให้เห็นพระโกททิบอติ
 ขึ้นรทมะนีสีไส
 หังนางนักษมกมะไน
 รongให้องมีหังเวียงวัง (๑๓)

(๑๑) มณีพิไชย เล่ม ๒, เลขที่ ๑๔, มัคที่ ๔๔, หน้า ๔๐

(๑๒) สุวรรณศิลป์ เล่ม ๒, เลขที่ ๑๓๖, มัคที่ ๑๔๓, หน้า ๒๔๐

(๑๓) สุวรรณหงส์ เล่ม ๒, เลขที่ ๑๔๓, มัคที่ ๑๔๔, หน้า ๑๓๐

โคบุตร

เมื่อนั้น
 นางมีนักษากอนโฉมศรี
 เหนงนองรักจักกรี
 นางโสภิ์สวมกอบพระกุมาร โอด
 กรันวาคอยคลายโสภัน
 นางรำพันเลาความเป็นทวนที
 อันนางอำพันมาลี
 กับอู่ทาสรีที่รวมใจ (๗๕)

ศิลป์สุวิวงศ์

เมื่อนั้น
 สิงห์เหนงดวงโพรงไม้
 วิงมาว่าจะดวงไ้
 งูมันอยู่ในยจะคบเอา
 อุนของมารวางไว้ที่เกา
 เขาเดินควยเพื่อนขมิ้นมัน
 พรกumarกลานเขาไปดวงพลัน
 (๗๕)
 เกียกันไปไมเหนวยเวย

๑๐๕ กลอนคนที่ไม่มีสัมผัสบังคับระหว่างวรรค หรือสัมผัสบังคับระหว่างบท และคำที่อยู่
 อยู่ในตำแหน่งที่จะต้องมีสัมผัสนั้น อาจจะมีเสียงสระคล้ายกัน แต่เสียงตัวสะกดคนละแม่ เช่น แม่กง
 สัมผัสกับแม่กบ แม่กตสัมผัสกับแม่กด ดังตัวอย่าง

(๗๕) โคบุตร, เลขที่ ๕๖, มัคที่ ๑๑, หน้า ๔๐.

(๗๕) ศิลป์สุวิวงศ์ เล่ม ๑, เลขที่ ๒, มัคที่ ๕๕, หน้า ๓๑.

แก่งท่าปวกเสียนเวียนเกล้า
 อดทราเห็นเกล้าไปถึงอาสม
 โสเชเก้งประทังอง
 กวพระโคดมจะจำไค (๗๖)

โคเวียนเกียนสับซั้มโคจร
 จากกรุงนครเข้าไ่นป่า เจ็ด
 ขวนกันขมไม้นนุก
 ทุกสมประพันอยู่นา ๆ (๗๗)

แทกลอนบางวรรคไม่มีสัมผัสบังคับในระหว่างวรรค หรือสัมผัสบังคับระหว่างบทอยู่โดย
 และคำที่อยู่ในตำแหน่งที่จะต้องมีสัมผัสนั้น ก็ไม่มีเสียงสระคล้ายกันด้วย เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจ
 เป็นเพราะว่าเมื่อตัวละครรองกลอนไปแล้ว ลืมไปว่าร้องลงท้ายวรรคด้วยเสียงอะไร หรือมิ
 ฉะนั้น ก็ไม่สามารถคิดหาคำที่มีเสียงสระถูกต้องตามสัมผัสมาร้องในขณะที่กำลังเล่นอยู่ได้ จึงร้อง
 ไปตามแต่จะคิดออกในเวลาั้น ดังตัวอย่าง

การเกิด

มาถึงแทนปรากฏนางโฉมยง
 พรองแฝงทรุมที่มปรากฏ ๘
 กรงสี่พื้มนพระภูทอน
 เหนลูกมั่งอ่อนเปนมมาลา
 รัชนีพระไชยไบนักนา
 รับพวงมาลามาทันที (๗๘)

(๗๖) ไชยทัต เล่ม ๑ ความอื่น, เลขที่ ๔๘, มัคที่ ๒๔, หน้า ๓๖.

(๗๗) สุวรรณคีรี เล่ม ๑, เลขที่ ๑๒๕, มัคที่ ๑๔๓, หน้า ๔.

(๗๘) การเกิด เล่ม ๒, เลขที่ ๓๑, มัคที่ ๔, หน้า ๕.

กาวิ

ไหว้จักผู้ลี้คเครื่องทรง
 สมถนควยของนางโฉมศรี
 โลมเตาเอาใจไวยจงดี
 รั้งนี้กุมอมประสิทธิ์นาง
 เมียต้น
 ทารทาวโสภณย์กษี
 แสงทองของพื้นชากรี
 เขาที่สะสงภักภรา (๑๖)

ไชยทัต

เทียวชมผลไม้ในสวนเมียร
 หาระพันจะมีอยู่ไสว
 ผลคอกออกงามตามกันไป
 มากมายหลายลากนา ๗
 มีทั้งทุเรียนและแมงซุก
 อีทั้งตะมุคและลำไย
 ชมพลางพระทางสัพพะยก
 ชื่นอกพฤษณาแล้วกว่าไค (๑๗)

พิภูลทอง

คีชาคมังจะไคมากินกู
 ฤคไอยสุรหนามักษี

(๑๖) กาวิ, เลขที่ ๔๖/๑, ไม่ได้รวมเข้าในมัด, หน้า ๑๔.

(๑๗) ไชยทัต เล่ม ๑ ความอื่น, เลขที่ ๔๔, มัดที่ ๒๐, หน้า ๑๒.

นางเสกจันจากนั้ดที
ให้สาวมีค่ากลางเขาวง^งโน ^{เข็}ก
เมื่อนั้น
พญาแรงคังจเป็น^งยา
แหม่หมี่โคกไม่ไป^งคหา
อยู่กวาจะใด^งดางที (๘๑)

พิณสุริวงศ

เมื่อนั้น
กุมารลดอยมาในนำ^งโลย
พระภายชายพิคไทยเอน^งใจ
น้อไทยคอย^งจันเ็นกาย
ลิมเนค^งจันเทนทะเล^งกว้าง
เว้ง^งวางวาคใจพระไทย^งหาย
ลวนตะเข^งเทราป^งลาวาน
แวก^งว้ายช^งตะทาน
พลุง^งพลาน^งบ^งละที (๘๒)

มโนห์รา

พระเม็^งของ^งลูก^งอา
มา^งพิง^งโหร^งอาย^งจ^งไร
อาย^งเข้า^งกระ^งบาย^งจาก^งโก^งท^งไช^งร
เอา^งนำ^งปล^งาร^งา^งสะ^งห^งวัง^งน (๘๓)

(๘๑) พิณทอง เดิม ๑, เลขที่ ๒๒, มัคที่ ๓๕, หน้า ๘ - ๙.

(๘๒) พิณสุริวงศ เดิม ๑, เลขที่ ๘, มัคที่ ๓๗, หน้า ๑๘ - ๑๙.

(๘๓) กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า ๒๘.

โมงป่า

ติคแล้วจำแหล่งมาแปลงกาย
 เป็นผมสะยายปก เกสา รัว
 โศคคำล่ำพินะหิมมา
 กายาไกรเพนเพนหนักลัว
 กะมุกยาวพันขาวคาเลือก
 คลายเงือกไบนำซึ่งชำเสี่ย
 ใครเลยจะเกามาเป็นเมีย
 ติค ๒ ก็เสียนำใจจิ่ง (๘๔)

สังข์ทอง

สังข์ถูกแล้วปล้นหนีทัน
 พริ้งพรอมทะทานนอยไฉ
 ออกจากภาราคลาไกล
 แปลงกายไปเป็นยักษ์ปล้น รัวกราว
 เมื่อนั้น
 องพระสังข์ทอง เรืองบุรี
 อยู่ในไพรชนอะสุรี (๘๕)
 มีจิตซึ้งถึงพระนารคา

สังข์คิดปโยช

เมื่อนั้น
 ทารทาวกุมพรรยักษา

(๘๔) โมงป่า เดิม ๑, เลขที่ ๕๓, มัคที่ ๕๓, หน้า ๑๒.

(๘๕) สังข์ทอง ความเก่า, เลขที่ ๔๓, มัคที่ ๑๓๕, หน้า ๑๒.

ร้องไปควยโกธรโกธธา
 ก็ลญาทำได้ถึงเพียงนี้
 นางเกษรสมุทธราชของฉวีเอ๋ย
 กระไรเลยทำได้เบญจกัณฑ์
 ไม่ก็คิดถึงพี่เจ้าทีมา
 กบหนามะนุษเงาของไฉน (๘๖)

สุวรรณคีรี

เมื่อนั้น
 พระสุวันยสินธุ์รำกมี
 ภัณฑมณเฑนมยามราตรี
 พังเสียงมะโหรีเพราะวังเวง
 ยิ่งพิงยิ่งเพราะเสนาะจิต
 ยิ่งคิดรันจวรทรวรเหี้ยม
 วันนีไครพร่องมารองเพลง
 ตอกรเหินกล่าวอ้างถึงนางไฉน (๘๗)

สุวรรณหงส์

เลี้ยว ๆ สก
 ภบเกษสรียิงโสภา
 ลูกนอยกลอยใจของพ้ออา
 ไหลมาฆ่าพ้อไหอาลัย
 พระเอย ๆ สุวันหง

(๘๖) สังขคีรี ๒๕ ข ความเก่า, เลขที่ ๑๐๕, มัคที่ ๑๓๓, หน้า ๓๘.

(๘๗) สุวรรณคีรี เดิม ๑, เลขที่ ๑๖๘, มัคที่ ๑๘๓, หน้า ๘.

ขอฝากสุริยงยูโณนาย
 ถูกคำนี้คดตั้งเป็นสิ่งไร
 ท้าวให้สงสารทวยทิดา (๘๘)

ไกรทอง

กิดเอ๋ย ๆ แล้ว
 จึงเรียกนองแหวพิศไมย
 เจ้าศรีพุ่มพวงพวงใจ
 พิไกรจจากถ้ำพิษะราย
 เจ้าสายสุกที่รักจึงเมตา
 เมินเจ้าซินไปควยที่
 จเป็นสนิกัสเนหา
 พิจเลี้ยงเจ้าไวเป็นพิลยา
 แล้วตายาขุนของมองใจ (๘๙)

โคบุตร

แต่ยังมีงแลวภูเมินเสียพันคอง
 จับพาคณลงเกาะบับคัมจะไหล
 ว่าพลางทางสำแดงฤทธิไกร
 โลกโลกคกักพิคกัน เข็ดนอก
 ขา ภาษีจึงถามวานอนไป เคียว
 ๗ มีงมันแขนแอนไผลไปไหนหว่า
 ลักวักคักคักแกมกูเขามา

(๘๘) สุวรรณหงส์ เล่ม ๓ ความเก่า, เลขที่ ๑๘๘, มัคที่ ๑๘๘, หน้า ๒.

(๘๙) ไกรทอง ปลายตอนที่ ๑ - ตอนที่ ๒, เลขที่ ๒, มัคที่ ๑, หน้า ๘ - ๙.

จะพากันไปหลำบไต (๕๐)

พระรถเมรี

ชักพาภิณฑมเทศมสัน
ทำระยันทงที่ผู้เค็ก้า
เทพรายมุขปากไมยากเอา
ลันดาออกมาจากของ ๘

จายของ สึงเอยสังแลว
เจนจา เมรินองแกวกลับเขามา
นอมเกลาเคาทุมพระราชา
ทรงพระเมตาเนื้อเกษี (๕๑)

กิลปส์วิงศ์

ทวนจงกะเกนกันไว
อย่าไหาชาคไตทวนหนา
พรอมกันตั้งมีบันชา
ในเพลารุงพรุงนี้ ๘ เจรจา
รุงราง
แสงทองสองสว่างพระเวนา
เสจทรงสงพระภักแล้วลินลา
จากแทนรจนาทันไต (๕๒)

(๕๐) โคบุตร, เลขที่ ๔๘, มัคที่ ๑๑, หน้า ๓๕.

(๕๑) พระรถเมรี เล่ม ๓, เลขที่ ๓, มัคที่ ๓๓, หน้า ๔ - ๕.

(๕๒) กิลปส์วิงศ์ เล่ม ๑, เลขที่ ๒, มัคที่ ๑๒๕, หน้า ๓.

๑.๕ กลอนที่มีจำนวนคำในวรรคไม่แน่นอน และไม่มีการเรียงลำดับวรรคกับ
วรรครับ วรรครอง และวรรคส่งท้ายตัว เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่าตัวละครร้องกลอน
เรื่อยไปโดยไม่คำนึงถึงแบบแผน และบางแห่งสันนิษฐานว่าผู้คัดลอกเขียนไม่ครบ ดังตัวอย่าง

เห็นขัณฑ์นิทานมีศิลปะหนักหนา

พระชะยับลงจากบัลลังก์จรูร

ออกจากถ้ำระดมททจอน

พระชอุทอนรับคำเน้นเค็นมา เพลง

ชริงอาษา ๕ คำ

ชริงอาษา

ถวายอุทมิ้นตราของอาจารย์

รันออกนอกถ้ำอภัย

ภาวะไวยแสนโสมมนัสสา

แกชพิงคลังเศก

แล้วขึ้นทรงพระยาภาชี

จอร์ลีเทียวไปยไวยไพโรสาน (๕๓)

เมื่อนั้น

พระไวยสุริวงษ์

ไวยควรรักษ์เป็นซีกพิศสะไหม

พระองค์ทรงศักดิ์ศักดิ์หัวใจ

ก็ไหยนิกสงสารอะสุราภคิปรานี

ผู้มีสะทอนถอนใจ

หักจิตร เกิดเห็นควมเป็นยักษ์

ไวยควรรเลยชริงเขยชมพิรมสม

(๕๓) ไวยพิศ เล่ม ๒, เลขที่ ๕๐, มัคที่ ๒๐, หน้า ๒.

ขริงภูทอนทรงคิหักใจ
จึงตอบคำไปยหนีไคยชา (๕๔)

ทรงสุกนเปปรงจะรุ่งกลืน
รวยรินรคูปเปา
นัคพักทาม เทืองประณิวพรตังจันตรา
โสภาพุดมองของโยย
นุ่งยักขวาคาวกระจายลายสะอาค
ทมคาคพนทองผ่องไสย
เขมขัคประจำยามงามวิไลย
เสียบสหมปัสสลับบันจาง
วิไลลักเดชาวิจิตรบันจง
วิบุรณลักสะณะกระนค
สอตไสยสรอยสะอั้งเพอรัคพรั้งพราย
ทองกร เกาคันนุณค
ภาพนุณภาพัก
ประดับนุคางมเล็กเจิตฉาย
รำคัมพัธรสอตเลพยาว
สอตไสยนี้วพระหัชฐจัทประจง
ไสธรรมณังรงวงประดับ
ไสมังกุคกระสัตรี
ประดับควมมะณังามระหงษ

พรอมสาว ๒ สุรางนางอะนงก์
(๕๕)
โฉมยงขันเฝ้าพระบិតกอน

ข้อหวง เท็ดเจาควงไฉยบิเนทร
พ็อคสาหุเวตแสวงหา
แปมมณพิกรามครันนะชวันคา
โดยมาเห็นนางพาวีลาวัน
(๕๖)
อย่าไ้ทางเห็น

อย่าเือกอลอยดอยไปไ้ไกลเนทร
แสนทะเวฎหถึงนุกสูทกระสรรมย์
คำวันนี้จะไปหาสุคาควงจัน
ประกองชวันในยะนาอภาราคี (๕๗)

เมื่อนั้น
นางโฉมยรมิจิตรพิศะไหมย
พังสุนทนวนอเปลอบขอบจาไทย
แต่หมีไคยคอบปันพทจะนา
ภอพิเลียง เคียง เคิน เคียง เขามาไกล
นางดินลาควากณิน เบนภัตราฎาพิน

(๕๕) เรื่องเคียวกัน, หน้า ๑๕๐.

(๕๖) เขาใจวาญักคุดอกเขียนเกินมา

(๕๗) เรื่องเคิม, หน้า ๒๔๐.

ทัดแล้^๑มแหม^๒จิน^๓ยวน^๔จิ^๕ตร^๖คะ^๗น^๘ค^๙กา
 ราง^{๑๐}เลย^{๑๑}ไป^{๑๒}ย^{๑๓}ทำ^{๑๔}เล็^{๑๕}ก^{๑๖}เก^{๑๗}ป^{๑๘}บุ^{๑๙}ป^{๒๐}ผ^{๒๑}า
 ทรง^{๒๒}ร^{๒๓}อย^{๒๔}เป^{๒๕}น^{๒๖}สร^{๒๗}อย^{๒๘}มา^{๒๙}ลา
 ลำ^{๓๐}ค^{๓๑}ป^{๓๒}จั^{๓๓}ต^{๓๔}สัน^{๓๕}ประ^{๓๖}จัน^{๓๗}ส^{๓๘}อย^{๓๙}ร^{๔๐}อย^{๔๑}ระ^{๔๒} เบ^{๔๓}ียม
 ทำ^{๔๔}เน^{๔๕}ียม^{๔๖}ช^{๔๗}อน^{๔๘}สัน^{๔๙}วิ^{๕๐}ตร^{๕๑}วม^{๕๒}ประ^{๕๓}ค^{๕๔}ิ^{๕๕}ศ^{๕๖}อย
 ประ^{๕๗}จ^{๕๘}จ^{๕๙}ค^{๖๐}ค^{๖๑}ท^{๖๒}าง^{๖๓}ไ^{๖๔}ห^{๖๕}ป^{๖๖}รี^{๖๗}คา^{๖๘}ส^{๖๙}ก^{๗๐}ข^{๗๑}า^{๗๒}พิ^{๗๓}รม^{๗๔}ระ^{๗๕}ทม^{๗๖}จิ^{๗๗}ตร^{๗๘}
 ส^{๗๙}ก^{๘๐}ก^{๘๑}ระ^{๘๒}เส^{๘๓}ม^{๘๔}เป^{๘๕}รม^{๘๖}ป^{๘๗}รี (๘๘)
 ส^{๘๙}ก^{๙๐}ก^{๙๑}ระ^{๙๒}เส^{๙๓}ม^{๙๔}เป^{๙๕}รม^{๙๖}ป^{๙๗}รี

น^๑ิ่ง^๒ไ^๓ส^๔ย^๕า^๖ค^๗เ^๘น^๙ี^{๑๐}อ^{๑๑}า^{๑๒}ค^{๑๓}ท^{๑๔}อง^{๑๕}น^{๑๖}อง^{๑๗}ไ^{๑๘}ส^{๑๙}
 เ^{๒๐}น^{๒๑}แ^{๒๒}ท^{๒๓}ม^{๒๔}ป^{๒๕}ร^{๒๖}ค^{๒๗}บ^{๒๘}ส^{๒๙}ห^{๓๐}ล^{๓๑}บ^{๓๒}ระ^{๓๓}เ^{๓๔}ท^{๓๕}อง^{๓๖}ท^{๓๗}า^{๓๘}ป^{๓๙}
 อ^{๔๐}ระ^{๔๑}ไ^{๔๒}ท^{๔๓}ย^{๔๔}ฉ^{๔๕}ย^{๔๖}า^{๔๗}ภ^{๔๘}า^{๔๙}ภ^{๕๐}ณ^{๕๑}
 ไ^{๕๒}ห^{๕๓}่า^{๕๔}พ^{๕๕}ี^{๕๖}ท^{๕๗}ัก^{๕๘}ท^{๕๙}ิ^{๖๐}ป^{๖๑}วัน^{๖๒}ระ^{๖๓}ท^{๖๔}น^{๖๕}ไ^{๖๖}จ^{๖๗}ย^{๖๘}
 น^{๖๙}ว^{๗๐}น^{๗๑}าง^{๗๒}อ^{๗๓}ระ^{๗๔}ไ^{๗๕}ท^{๗๖}ย^{๗๗}ฉ^{๗๘}ย^{๗๙}า
 น^{๘๑}ุ^{๘๒}ช^{๘๓}ระ^{๘๔}น^{๘๕}าน^{๘๖}ส^{๘๗}ุน^{๘๘}ท^{๘๙}อน^{๙๐}ว^{๙๑}อน^{๙๒}ว^{๙๓}ิ่ง^{๙๔}
 ง^{๙๕}า^{๙๖}ม^{๙๗}ระ^{๙๘}ห^{๙๙}ิง^{๑๐๐}ก^{๑๐๑}ุ^{๑๐๒}ค^{๑๐๓}น^{๑๐๔}าง^{๑๐๕}ท^{๑๐๖}เ^{๑๐๗}ว^{๑๐๘}า
 ท^{๑๑๐}ิ^{๑๑๑}ภ^{๑๑๒}ะ^{๑๑๓}วิ^{๑๑๔}มา^{๑๑๕}น^{๑๑๖}ท^{๑๑๗}อง^{๑๑๘}น^{๑๑๙}อง^{๑๒๐}ไ^{๑๒๑}ส^{๑๒๒}
 ช^{๑๒๓}า^{๑๒๔}ย^{๑๒๕}ไ^{๑๒๖}ค^{๑๒๗}ไ^{๑๒๘}ค^{๑๒๙}เ^{๑๓๐}น^{๑๓๑}
 ช^{๑๓๒}ว^{๑๓๓}น^{๑๓๔}จิ^{๑๓๕}ป^{๑๓๖}ระ^{๑๓๗}ว^{๑๓๘}ิง^{๑๓๙}ว^{๑๔๐}อน^{๑๔๑}ร^{๑๔๒}ท^{๑๔๓}ว^{๑๔๔}ย^{๑๔๕}ไ^{๑๔๖}จ^{๑๔๗}ย^{๑๔๘}
 แ^{๑๔๙}ม^{๑๕๐}อง^{๑๕๑}า^{๑๕๒}น^{๑๕๓}ปะ^{๑๕๔}ระ^{๑๕๕}เส^{๑๕๖}ริ^{๑๕๗}ฐ^{๑๕๘}
 เ^{๑๕๙}พิ^{๑๖๐}ท^{๑๖๑}ส^{๑๖๒}ห^{๑๖๓}ล^{๑๖๔}่า^{๑๖๕}เล^{๑๖๖}ข^{๑๖๗}า^{๑๖๘}ส^{๑๖๙}ท^{๑๗๐}ง^{๑๗๑}า^{๑๗๒}ม^{๑๗๓}
 แ^{๑๗๔}ม^{๑๗๕}น^{๑๗๖}ุ^{๑๗๗}น^{๑๗๘}ท^{๑๗๙}่า^{๑๘๐}ล^{๑๘๑}่า^{๑๘๒}เ^{๑๘๓}็^{๑๘๔}ท^{๑๘๕}ปะ^{๑๘๖}ระ^{๑๘๗}เส^{๑๘๘}ริ^{๑๘๙}ฐ^{๑๙๐}สิ^{๑๙๑}ก^{๑๙๒}
 แ^{๑๙๓}จ^{๑๙๔}ม^{๑๙๕}จ^{๑๙๖}ำ^{๑๙๗}ร^{๑๙๘}ั^{๑๙๙}ค^{๒๐๐}ก^{๒๐๑}ระ^{๒๐๒}แ^{๒๐๓}สง^{๒๐๔}สี^{๒๐๕}
 ท^{๒๐๖}เ^{๒๐๗}น^{๒๐๘}า^{๒๐๙}ไ^{๒๑๐}ค^{๒๑๑}ร^{๒๑๒}จะ^{๒๑๓}ย^{๒๑๔}ว^{๒๑๕}น^{๒๑๖}ว^{๒๑๗}ิน^{๒๑๘}ย^{๒๑๙}า

(๘๘) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔ - ๒๕.

หนีเสียที่^๑เกิดมา^๒ เป็นกระ^๓สกร^๔มี^๕ลัก^๖ชะ^๗ณะ
 อากาน^๘พลอม^๙เพ็ล^{๑๐}ยง
 วิ^{๑๑}ไล^{๑๒}ย^{๑๓}ลัก^{๑๔}เป็น^{๑๕}ลำ^{๑๖}คืบ
 คว^{๑๗}ย^{๑๘}พลอม^{๑๙}ลัก^{๒๐}ชะ^{๒๑}ณะ^{๒๒}อัน^{๒๓}ประ^{๒๔}เส^{๒๕}ริ^{๒๖}ฐ
 คว^{๒๗}น^{๒๘}จะ^{๒๙}ห^{๓๐}ป^{๓๑}ว^{๓๒}น^{๓๓}น^{๓๔}น^{๓๕}กระ^{๓๖}ส^{๓๗}น^{๓๘}หา
 พิ^{๓๙}เน^{๔๐}้า^{๔๑}พ^{๔๒}็น^{๔๓}น^{๔๔}ิง
 รำ^{๔๕}พ^{๔๖}ึง^{๔๗}ห^{๔๘}ึง^{๔๙}พระ^{๕๐}ย^{๕๑}อก^{๕๒}พ^{๕๓}้า (๕๔)

เส^{๕๔}รี^{๕๕}จ^{๕๖}ท^{๕๗}ร^{๕๘}ง^{๕๙}เก^{๖๐}ล^{๖๑}็อง^{๖๒}พร^{๖๓}ร^{๖๔}ณ^{๖๕}าย^{๖๖}พร^{๖๗}าย^{๖๘}แพ^{๖๙}รว^{๗๐}
 ประ^{๗๑}ค^{๗๒}ับ^{๗๓}ท^{๗๔}ร^{๗๕}ง^{๗๖}ม^{๗๗}ง^{๗๘}ก^{๗๙}ฎ^{๘๐}แก^{๘๑}ว^{๘๒}ง^{๘๓}าม^{๘๔}เล^{๘๕}็ท^{๘๖}เ^{๘๗}็น^{๘๘}ค^{๘๙}ณ^{๙๐}าย
 อ^{๙๑}ย^{๙๒}ง^{๙๓}พ^{๙๔}็น^{๙๕}ค^{๙๖}พิ^{๙๗}ค
 ทร^{๙๘}ะ^{๙๙}โ^{๑๐๐}ย^{๑๐๑}ง^{๑๐๒}ด^{๑๐๓}ง^{๑๐๔}จ^{๑๐๕}าก^{๑๐๖}เร^{๑๐๗}ือ^{๑๐๘}น^{๑๐๙}ย^{๑๑๐}
 ฝ^{๑๑๑}น^{๑๑๒}ย^{๑๑๓}า^{๑๑๔}มา^{๑๑๕}ห^{๑๑๖}า^{๑๑๗}ถ^{๑๑๘}า^{๑๑๙}ร^{๑๒๐}ี (๑๑๑)

พิ^{๑๒๑}ค^{๑๒๒}ส^{๑๒๓}ะ^{๑๒๔}ร^{๑๒๕}ัก^{๑๒๖}พ^{๑๒๗}ร^{๑๒๘}ึง^{๑๒๙}เพ^{๑๓๐}ร^{๑๓๑}ี^{๑๓๒}ค^{๑๓๓}เ^{๑๓๔}็ค^{๑๓๕}ณ^{๑๓๖}
 ง^{๑๓๗}า^{๑๓๘}ม^{๑๓๙}ระ^{๑๔๐}น^{๑๔๑}อม^{๑๔๒}จ^{๑๔๓}อม^{๑๔๔}ถ^{๑๔๕}ัก
 วิ^{๑๔๖}ไล^{๑๔๗}เล^{๑๔๘}็ท^{๑๔๙}เ^{๑๕๐}็น^{๑๕๑}ค^{๑๕๒}ณ^{๑๕๓}าย
 ค^{๑๕๔}ัง^{๑๕๕}ค^{๑๕๖}ว^{๑๕๗}ง^{๑๕๘}ม^{๑๕๙}ุ^{๑๖๐}ห^{๑๖๑}ด^{๑๖๒}ัน^{๑๖๓}อัน^{๑๖๔}กระ^{๑๖๕}จ^{๑๖๖}้าง
 ง^{๑๖๗}า^{๑๖๘}ม^{๑๖๙}ด^{๑๗๐}ล^{๑๗๑}ล^{๑๗๒}ล^{๑๗๓}ม^{๑๗๔}ด^{๑๗๕}ัน^{๑๗๖}ส^{๑๗๗}าร^{๑๗๘}พ^{๑๗๙}าง
 ท^{๑๘๐}ั้ง^{๑๘๑}ส^{๑๘๒}อง^{๑๘๓}ป^{๑๘๔}ร^{๑๘๕}าง^{๑๘๖}อ^{๑๘๗}ย^{๑๘๘}ง^{๑๘๙}เ^{๑๙๐}ห^{๑๙๑}่าง^{๑๙๒}มะ^{๑๙๓}ป^{๑๙๔}ร^{๑๙๕}าง^{๑๙๖}ท^{๑๙๗}อง
 ทร^{๑๙๘}ะ^{๑๙๙}ข^{๒๐๐}ะ^{๒๐๑}ท^{๒๐๒}ง^{๒๐๓}ก^{๒๐๔}ัง^{๒๐๕}ค^{๒๐๖}ัน^{๒๐๗}ล^{๒๐๘}ัน
 ง^{๒๐๙}า^{๒๑๐}ม^{๒๑๑}ด^{๒๑๒}ำ^{๒๑๓}น^{๒๑๔}า^{๒๑๕}ร^{๒๑๖}ัน^{๒๑๗}ล^{๒๑๘}ัน^{๒๑๙}ท^{๒๒๐}ัง^{๒๒๑}ผ^{๒๒๒}อง
 พิ^{๒๒๓}ค^{๒๒๔}พระ^{๒๒๕}ด^{๒๒๖}อง^{๒๒๗}า^{๒๒๘}ม^{๒๒๙}ส^{๒๓๐}อ^{๒๓๑}ด^{๒๓๒}ะ^{๒๓๓}อ^{๒๓๔}อ^{๒๓๕}อ^{๒๓๖}ง

(๕๔) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔ - ๒๕.

(๑๑๑) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

ทั้งสององค์อันแถมพระกอนอนระหวาย
 สิบนิวชากรังเจ้าทรงไสย
 เพชรแพรวแววไว้งามสรวาส่าางสวย
 สองพระหัตถ์ประทุมคังหมกรวย
 ประกอบควยลักคณนาหาประกกร
 รายน
 ๐ รวมระ เทนย เชนยิตจวมพิศภัก
 รัศรักันแสนทิวี่ธาภิธาน
 ประคองฉวันสันปลุกุภาพน
 เยาวะมานเจ้าจกัณพื้นองค
 โฉมยงสุคสายสรวาย
 ปลื้มปลาปทรายใจอาไลย
 ภัคคิมเนฏตระที่ตะนา (๑๐๑)
 เห็นพระรูปทองประคองกอด
 รักเขาเขาไมรักจักทำเนียบเปรียบเปรย
 พิปรายเรียบเปรียบสาระพัคจัทมาว่า
 ไมยหลงลิมทอยค่านำหวานพระทานฟ้า
 ทรวงสักส่งางาม
 อยภักว่าเชษฐพระเสด็จไปย
 นอยหญายุธาพิมป็นภทสุคาเคฐ
 ทำคัมเหงแล้วหมิ่นนำร่ายยังเกยิว
 เจนระจาตั้งเลี้ยงเลี้ยงยัวณแปรพุกแกไชย
 ไมยเกรงฤทธิบิดาจะล่าไชย

อ้างเอาอินทราสุลาโดย (๑๐๒)

บอกชื่อเสียงไทยเข้ามาหา
ใครโดยเป็นคูครองของพมพ่า
มีงบอกมาระวีร์

อย่ากลัวขานแถลงแจ้ง
ว่าป่วยการรำคาญใจ (๑๐๓)

นางนุกนาญสุดส้ออกสำออง
ทำรังสักลักระนาสธาอน
นางสะอนยี่นระวายวันทา
นอปล่มคำรปมทพีร์
พี้นานิ่งรำพึงโสกสันพันระณา
มีงจงมีงกุดประ เสรีรัฐ
มีงไสยลักสะณะมกค
สักว่าอระวิไลยลักสะณะมกค
พมพ่าหมีโล้วจะจากไคย
เปนกัวงจนจิตรลิดหักใจ (๑๐๔)
ฉันทรงมาเตาะไปยุดทะยาน

ปฤกษาพร้อมกันทันที
ครั้นเวลาราทรีชะมีหนัน

(๑๐๒) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

(๑๐๓) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

(๑๐๔) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

ทีเคยชิตสะนั้คนางเนอหน่อสะกุนลวง
 พังประยูระวง
 ชริงสาวสั้วรรดถ่านันนา
 ชริงเพียงจะชากใจ
 พิโรฎว่าจวนจิกรคะนิกถา
 โอว่าพระทริงกุนญูปกของสาวสัน
 ชริงแสนสู้กสร้าง
 ภายอารมควยพระทริงริค
 ออย่าไคยคิตกลางแคลงสงไสย
 ทองหนีไครูเห็นเป็นใจ
 คอยหาองค์ทริงไชโยไนยไสยา
 พะยายามตามตามญะนา
 ขอสะเทเอง รongบาทกรไปยชาทหน้า
 ตามญุก่าเวนที่อศปแต่ง
 เบนไปยตามอช่าไสย
 สุกแท้แท้ว่าตสะหนา
 เกิดมาเป็นอัยิงชาย
 ไมยพนเวนกำที่ท่ามา
 ตามทีจะ เบนไปย เชนมันแนกระมางนา
 สุกแท้เวลา
 ไปยเบ่องหน้าขอไทยถับประสมภัก (๑๐๗)
 แสนสะหนิกพิศสะวาต

(๑๐๗) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔ - ๔๕.

ปรากฏถึงกายา
 เอนอง ก้อนสปีร์ปลงกับกิน
 ออนเงีย เปลี่งดงวิงเวียน
 ไทป์วานันใจริว ๒
 ซากเสีงตั้งยุ่นสิ้นสุด
 พิศหอกเณมลานรานรุต
 กัมนมุกหังพญาฮาซี (๑๐๘)

สองกอรอนทยอยุภาออน
 นางคอนทรวงโสกลเส้าสะทานใจ
 วิง ๒ จกนิทนอยดงวิงเวง
 ราชาชราควความโสกล
 แสนกำมะนาทวาศสะหนาเราเออย
 ราโรยคีนโดยไหยโหยหา
 ที่เลี้งปลอมไม้มขอมอาชา
 แสนสานพิศสะคาให้อาโดย
 คีอกผาง ๒ นางกรวนกรำ
 ราโรยเบนนักหนา
 โอโอเกำ ๒ ทำไฉนย (๑๐๙)
 ยั้งแสนแค้นที่เลี้งเพียงมันโดย
 จงตรีกตรารำฟิงคิตไหยหนักหนา
 จึงจัทگانเรงกระทำ

(๑๐๘) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

(๑๐๙) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖ - ๔๗.

กานัสพระทรงเคช

ออกไปจากนิเวศกรุงใหญ่มะไหสวรรค์

แผนรุง เขากนทุจะรูไปย

เรงกระกันเร็ว ๒ ไวย ๒

นวนระหงงามวิไล เลขาพะงางาม

อ้อระไทยจงระงับคัมไสกี (๑๑๐)

ผาชาวลุดมหม่อมมิกิติก

สะนิคณบหมักณน

ไทยหาปี่รที่สะนักรักไกร

ไสยสาแรกทามมาอาชาไนย

กับสับอังก์ทรงไชยไปยควัยกัน (๑๑๑)

บัคั่น

โฆตนจ้านายประตุใหญ่

สังไทยไชยประแจตั้งงนอกไนย

เบ็ททะวานบานบัคปะตุ

ไทยออกโดยหันที่ เจรจา

๐ ตกใจความกต้วกั้วสันชวันทายเป็นมากมาย

หมี่ไคยจะจันสุทณี

ควยโฆตนจ้านายประตุ

กัประมาตาชาวสะทานไย

(๑๑๐) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

(๑๑๑) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

หมี่ไคลจะขันฉะทอลองมอง เฌมตา
 ไหยงววยังงั๋มยั้งงั๋มยั้งสะติไคย
 ควยเบ่นเวลารากีร์
 นางทาสีหามมาขึ้นถาพลัน (๑๑๒)

เมื่อนั้น

พระโคกมสมมีศฤาษีร์
 จึงตั้งกองกฐนศีกกระทำพระเวษ
 มนคนมาประชุม
 กระทำกองกฐนพิศที่
 พระคุณเคชา
 มอณิรายเวทสาร์รวมกาย
 เควงกตัมศัพทิต
 เรียกทาศูทังงอสีที่สุนคัม
 ไหยกดับเซาร่างพระโฆมฉาย
 ทังภาชีไหวพลักกระตักกาย
 น้ามนคัปรายเสกข่าสะน้าร่าเข่าข่าไปย (๑๑๓)

พระพุททอนเขี้ยวขุมจ้งรอกมากินกั๊ง ๐
 พระคาวมัคจิงถามพระไชยะทักคอกลาวมแตเคิมที
 พ้อโฆมสีจิงเลาไททอทัง ๐
 แทกอนนียักมาได้เม็ยชีอนางมาดิทอง
 แลวพีเลียงทังสมันจิงรูวาไชยะทักไปหามะลิทองในทองนง

(๑๑๒) เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

(๑๑๓) เรื่องเคิม, หน้า ๕๓.

พี่เลี้ยงมันจึงหอกยื่นไว้ที่พระนั้ก
 เกยทองที่พระไชยพิ้ก
 พอไปยืมสายกันหอกมันจึงกลาย
 กลอกทองบั้กเอาไชยะทั้คพู (๑๑๔)

กลอนคนบางแห่ง สันนิษฐานว่าเมื่อตัวละครร้องไปแล้ว ไม่สามารถจะลงเสียงสระอื่นได้ จึงต้องลงเสียงสระอา ซึ่งเป็นเสียงที่หาคำมาใช้ได้ง่าย คล้ายกับเพลงชาวบ้าน ดังตัวอย่าง

เมื่อนั้น
 พระไชยะทั้คที่แปลงกายา
 จะเข้าไปยังบั้ดมันสันลา
 จึงเหี้ยว เกบผลพอกษา
 จะไปฝากทุมกรทั้ลยา
 บั้กษรีพวกษรแล้วกลอนมา (๑๑๕)

น้องจึงออกจากโพรงพอกษา
 สันจนเหี้ยวไปเินมา
 จึงพบทุมกรนางไฉยา
 เปนหลานทาวไทไฉยะกา (๑๑๖)

เป็นที่น่าสังเกตุว่า กลอนคนนี้ โดยมากตัวละครจะร้องเรื่อยไปโดยไม่คำนึงถึงเสียงสูงต่ำ เพราะเมื่อร้องเป็นทำนองแล้ว เสียงสูงต่ำจะไม่ทำให้เกิดความไม่ไพเราะ ความ

(๑๑๔) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔ - ๕๕.

(๑๑๕) ไชยทั้ค เล่ม ๑ ความอื่น, เลขที่ ๔๔, มัคที่ ๒๔, หน้า ๓๖.

(๑๑๖) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

ไพเราะจะขึ้นอยู่กับการอ่านกลอนอย่างธรรมดา สิ่งที่สำคัญในการร้องคน คือสัมผัส ซึ่งทำให้หูฟังไม่ขัดหู ดังนั้น ตัวละครจะพยายามให้กลอนของตนมีสัมผัสระหว่างวรรคอยู่เสมอ ดังที่ปรากฏอยู่ในกลอนส่วนใหญ่

๒. กลอนบทละครที่มีจำนวนวรรคและจำนวนคำในวรรคขึ้นอยู่กับเพลงที่กำหนดไว้ กลอนบทละครบางตอนเป็นกลอนที่ผิดแปลกไปจากธรรมดา มาก ก็มีลักษณะคล้ายกับเพลงบางเพลงที่ไซรองประกอบการเดินละครนอกคือคำบรรยาย เช่น

๒๐๑ เพลงร้องลำฆังนอก ในบทละครนอกคือคำบรรยายเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

ร้องลำฆังนอก

ศรีสันต์ - รุกขชาติขอบกล ะละคนละละอย่าง

ทกนอง - เป็นเชิงเป็นขุม ขุ่มขอบสลัมสล้าง บนเนินไศล

ศรีสันต์ - ไม้ผลหลายพรรณ แนนั่นอะไร

ทกนอง - มะม่วงมะพร้าว มะนาวมะกรูดมะทุมะไฟ มีไ้ไ้ไ้ไ้

ศรีสันต์ - โนนอีกอีกไซ ะโกทุเวียน

ทกนอง - มะปริงมะปราง มะขางมะก้อมะคร้อมะเกียน ะขมมะข่อย

ศรีสันต์ - ลูกคกหนักหนา ออกระบายออย

ทกนอง - จะช่วยกันเก็บ จะช่วยกันหักจะหักจะสอย ไปปล้ำปลา ฯ (๑๑๗)

(๑๑๗) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, "บทละครนอกคือคำบรรยายเรื่องสังข์ศิลป์ชัย", ประชุมบทละครนอกคือคำบรรยายฉบับบริบูรณ์ (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๐.

กลอนท่อนหนึ่ง ในบทละครนอกเรื่องໄສໄວ້ໄຕຣ มีลักษณะคล้ายกับเพลงร้องลำฆมตงนอก แต่ต่างกันในจำนวนวรรและจำนวนคำ คือ

าเพลงา เบียงยางพลางสอยพริกษา
 ส้มโอดกโก้นวายุสัไหว
 นหาคมทองทกรองทกรอมเฝื่องมีไฝ
 ำไยไซเนาอื่นตัน
 มีสาางดางสาาสมหาคมแทน
 ทอแลนรอยคั้นทูนัน
 มยมหิมแวมองมัน
 มีคุมคิมพิกันพิกุนนา ๒
 กลวยกลายหลายโปง เองรัง
 ปริงปรางลุ่มลุ่มมิ่งตั่งกษา
 มีกอมกักมิ่งคุดลุมคศรีดา
 ลมิ่งลุ่มคุดทราหาวพลอง ๑ เพลงา

(๑๑๘)

๒.๒ เพลงร้องลำฆมตงนอก ในบทละครนอกก็คำบรพเรื่องสังขคีตปไชย

ร้องลำฆมตงนอก

(ศรีสันทรองนองรับทวน)

ศรีสันท	(เพ็งเกสร) พระองค์ พระเสด็จเคียดงมาหนักหนา	(ทวน)
ห่านอง	บ้ายคลอย ทั่นค้อยค้อยลีลา	(ทวน)
	ชมพรธพทุกษา นานาโนพนาสี	(แยง)
	คอกจำปี กลิ่นหอมละนอมคี่	
	หังสี่สะอาคสะอาเนอ ๑	(ทวน)

กาหลง	ประบงศ์ประยอมหอมหวาน	(ทวน)
มะลิวัลย์	อัญชันรุ่มแสงแยงบาน	(ทวน)
ชาทนต์บุ้คทาน	งามกระการนัก	(แยง)
คอกรัก	หัวอกจะหัก	

เพราะรักพวงงกาเอ๋ย ฯ (ทวน)

(เพ่งสุพรรณ) วนลี	มะลิน่ารักัยคอกฝอยฝ่า	(ทวน)
มะกล่า	ยี่หุบหอมล้ำจำปา	(ทวน)
รสสุคนธ์มณฑา	ชอระบายออกกระจาย	(แยง)
คอกบัวสาย	ถึงแมลงภู้ไคกล้ากราย	

ก็ยังไม่หายงามเอ๋ย ฯ (ทวน)

อังกาย	รำเพยฟุ้งงามกุหลาบหนาม	(ทวน)
มาลี	ลูกเหลืองแคงสีแสดสีคราม	(ทวน)
คอกไม้งามงาม	เลื้อกเก็บเอาทามชอบใจ	(ทวน)
คอกลำไย	ไม่เหมาะก็แล้วไป	

จะเค็ดให้ไคสิ่กวันเอ๋ย ฯ (ทวน) (๑๑๘)

กลอนตอนหนึ่งไมยทละคตบนอกเรื่องสุวรรณหงส์ นี้มีถึบณะคล้ายกับเพลงร้องลำสุวรรณหงส์
แก้ต่างกันไมจำนวนวรรคและจำนวนคำ คือ

เพลง พรเอ๋ย ๆ อง
 เข็ม พรวัดะหงมูรงพา
 ขวนเจ้าพรามเดินตามกันมา
 คอกไม้ของข้า ๆ จไหเจ้าพรามน้อยไวย
 มดีชอนมีทั้งคอกงอนไเก
 รักามีทั้งคอกรำไย

(๑๑๘) กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า ๑๕๐ - ๑๕๑.

เจ้ายืนยู่ท่าไม ๆ ขอบใจเจ้าพราหมน้อยเอ๋ย
 กาลงมีทั้งคอกขงลา
 รุกำนมีทั้งคอกจำบ้า
 คอกไมของข่า ๆ จ้ให้เจ้าพราหมน้อยเอ๋ย
 ษารภิมูลลีแกมกัน
 พุทธชนหอมขจอรมีลิวัน
 ทน เรียง เหยียงกนพีนันจะให้เจ้าพราหมน้อยเอ๋ย
 ลากใจเจ้าเหนคอกไมนำภา
 พัททองที่พิศกัรียา
 (๑๒๑)
 เจ้าเมื่อนเมือชาแปนไรมาแปนพราหมน้อยเอ๋ย

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่า รูปกลอนของบทละคอนดึกคำบรรพกับรูปกลอนของ
 บทละคอนนอกที่ร้องเป็นเพลงนี้ มีลักษณะคล้ายกันมาก และชื่อเพลงร้องคำสุวรรณหงส์ ก็ตรง
 กับชื่อบทละคอนเรื่องสุวรรณหงส์ ดังนั้น จึงสันนิษฐานได้ว่า เพลงที่ไชรองประกอบการเล่นละคอน
 ดึกคำบรรพนี้ อาจมีต้นเค้ามาจากเพลงที่ไชรองประกอบการเล่นละคอนนอกในสมัยกรุงศรีอยุธยา
 ก็ได้ โดยที่ผู้แต่งคัดแปลงแต่งเติม แก้ไขส่วนต่าง ๆ บาง แล้วเปลี่ยนชื่อเพลงให้เข้ากับเนื้อร้อง

นอกจากนี้ในบทละคอนนอกยังมีกลอนบางตอนที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน ปรากฏอยู่อีก
 หลายแห่ง แต่สันนิษฐานว่าเป็นกลอนที่ดัดแปลงไปตามแบบแผนของเพลงที่กำหนดไว้เท่านั้น ซึ่ง
 เพลงเหล่านี้อาจจะไม่นิยมในปัจจุบัน ดังตัวอย่าง

หมไม สองพราหม
 เจ้าคอยเดินตามกันมา

(๑๒๑)

สุวรรณหงส์ โฉม ๒, เลขที่ ๑๘๓, มัดที่ ๑๔๔, หน้า ๒๕ - ๒๖.

ปุกแปกแวกศา^๑ เก็บตามกันมา^๒ ทั้งสองมี^๓
 เจ้าเอย ๒ พรามรูปร่างงาม ๆ ดี ๆ
 งามทั้งชาติทั้งใจ^๔ ไกร^๕ โดยเจ้าเรา^๖ นี้
 เจ้าเอย ๆ พรามเก็บ^๗ มากได้^๘ แตะความ^๙ หุก
 ลูก^{๑๐} ด้วก็^{๑๑} ตาย^{๑๒} จาก^{๑๓} ไค^{๑๔} ยาก^{๑๕} ไม^{๑๖} ศึก^{๑๗}
 เพราะ^{๑๘} อี^{๑๙} เจ้า^{๒๐} คำ^{๒๑} มัน^{๒๒} ทำ^{๒๓} หุก^{๒๔} เกย^{๒๕} ยู่^{๒๖} สุก^{๒๗} ใน^{๒๘} ภา^{๒๙} รา^{๓๐}
 ได้^{๓๑} ความ^{๓๒} ยาก^{๓๓} นก^{๓๔} ไว^{๓๕} ศึก^{๓๖} เทา^{๓๗} เทม^{๓๘} พ้า^{๓๙}

พรามเอย ๆ นอย

ปุกแปกแวกศา^๑ เจ้า^๒ พราม^๓ ก็^๔ ขวน^๕ กัน^๖ มา^๗ ดู
 นั้น^๘ นก^๙ ก^{๑๐} ด้ว^{๑๑} ไน^{๑๒} รมี^{๑๓} ทั้ง^{๑๔} สี่^{๑๕} ษ^{๑๖} พุ
 ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

จัหวาฉวไทเจาฉมา
 ฐบรางกัณฉัง
 หัยรุงรังคฺคูเมื่อนมา
 คุคหวายักษาแกลงภาเรฉมาแลวเขยเขาะ
 เกรงใจวาเปนฉูเญ
 ห่าไมจะบ้ายลิ่งตักเงาะ
 ๒ พุกฉาฉังพริ่งเพราะ
 ย่าห้ว เราะมารีบไป (๑๒๑)

ชมหวแวน ๆ เจาพรมเจาเทนแคห้วแวนเออย
 ความงามลัไรจบัคตา
 เพฉนัฉินคามียเรียบเรยั้งไปย
 มอริกัศลัศมีรเออย
 ห้วแวนห้วฉนัฉ่าอใจ
 ทับทัมริ่มไร
 ความงามจบัคตา
 เจาพรมเจาเทนห้วแวนเออย
 เจายั้งมาแชนมาฉักใจ
 จัเกมเออากัไมไค
 เจาพราจันมาโอย
 ฉฉงเจาแลคฺคูไปเออย
 ไมเหวหวาไทเทคฺคูเลยิวมา

(๑๒๑) เรื่องเกี่ยวกัน, หน้า ๑๑ - ๑๒.

ขอมใจหัวไกรน้ำเอาเกือกมาเย็บเอาผี
 เราเย็บหัวแวนไวแหมมเกือกเอ๋ย
 เจ้าเล็อกมาเย็บเอาคี ๆ
 คุไหลบกาพรผู้มี
 เจ้าจึงเค็มมือออกมา
 เรงปลัดเรงไปดไสยามเอ๋ย
 เรงปลัดเรงไปดไสยามอา
 ไสเอ๋ยแลวเอ๋ยพเจ้าธาเอ๋ย
 จะรู้จักเหตุก้อหาไม
 ด้วเจ้าใจเงามักไร
 สเหมือนไอเกาที่กลางนา (๑๒๒)

ขอม ๆ ลึงเอ๋ย ๆ ถึง
 ยั่งพังแม่น้ำสุลาไล
 แฉนน้ำทุกไสแกวปลัดข้มกคา
 ไลเขียวเพรยิวพรอยพรายตา
 มีพัร่ฝูงปลาเงือกเกยอั้งกร
 เจ้าเอ๋ย ๆ พราม
 ฐบเจ้างานมวบอวน
 หายทุกหายรอนแสนสนุกเปรมปรี
 ฝูงปลาเอ๋ยรายมามากมี
 ชาชรอยทอยนี้เลยิมพังกินไคล

(๑๒๒) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐ - ๓๑.

ฉวาคันแวงววยแวงเสือกไส
 ชาวกลายส่วยไสว เลายิมฟังชะที
 นำเงินนอนขันซาร์พัริทจมี
 (๑๑๘)
 สักใหม่ทือเนกหน้า ๆ

๓. กลอนบทละครที่มีลักษณะถูกต้องตามแบบแผน คือมีวรรคสัมผัส วรรครับ วรรครอง และ
 วรรคส่ง เรียงกันตามลำดับ มีเสียงวรรณยุกต์ถูกต้อง คือคำสุดท้ายของวรรครับเป็นเสียงจัตวา
 เสียงเอกหรือเสียงโท คำสุดท้ายของวรรครอง เป็นเสียงสามัญหรือเสียงตรี คำสุดท้ายของวรรค
 ส่งเป็นเสียงสามัญหรือเสียงตรี ดังตัวอย่าง

การเกด

โอยพรรณาคาของชาเอบ
 ทรามเขยลทอยจกอบหา
 ปาซันี่พรทองทั้งสองรา
 (๑๒๔)
 จลทอยคอบหาทุกรากรี่

ภาวี

เมื่อนั้น
 ทารท้าวไสกั้นยักษา
 สั่งไทยริงวันกับเสนา
 (๑๒๕)
 สั่งระเดินยักษาเสมีนเย

ไชยทัต

เมื่อนั้น

(๑๒๓) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

(๑๒๔) การเกด เล่ม ๓, ตอนที่ ๓๒, หน้าที่ ๔, หน้า ๑๑.

(๑๒๕) ภาวี, ตอนที่ ๘๖/๑, ไม่ไ้รวมไว้ในมัด, หน้า ๑.

พระไชยสุริวงษ์เรืองสี
 คอยธำสุริยาภอราทีร
 ซึ่งผู้มีเรงจัดแจงแต่งกาย (๑๒๒)

พิกลทอง

เมื่อเหตุจะถึงนางทรมไว
 ไทรอยพระไทยเป็นหนักหนา
 จักรไปส่งพระคงคา (๑๒๓)
 ยังกัณน้ำฉนวนไฉน

พินสวรรก

เมื่อนั้น
 พระภินสวรรกศิโรตรอย
 พังนางทูลขอพิชชบใจ
 ผู้รักจักไปควยเทวี (๑๒๔)

พินสุริวงษ์

เมื่อนั้น
 พรภินสุริวงษ์เรืองสี
 ภูนแรงสุริยาไมชาติ (๑๒๕)
 ไปยเคาที่สะสงพระคงคา

-
- (๑๒๒) ไชยทัต เล่ม ๒, เลขที่ ๕๐, มัคที่ ๒๔, หน้า ๒๕.
 (๑๒๓) พิกลทอง เล่ม ๑, เลขที่ ๒๔, มัคที่ ๓๕, หน้า ๒.
 (๑๒๔) พินสวรรก เล่ม ๓, เลขที่ ๔๑, มัคที่ ๔๐, หน้า ๓.
 (๑๒๕) พินสุริวงษ์ เล่ม ๓, เลขที่ ๑๒, มัคที่ ๓๗, หน้า ๒.

มโนहर่า

กรันถึงนั่งลงยอมมือไหว
 อึกทั้งข้างซ้ายทั้งข้างขวา
 เจ้าสาวสุดรักของพี่อา
 พระมารดาให้เชิญเจ้าขึ้นไป (๑๓๑)

โมงป่า

เมื่อนร
 ไภยทัตต์นรรักสมิ
 คุเทมลูกอญาเจาทานี
 ภูมิไผยอมไผวันญา (๑๓๑)

มอติไชย

ไคยเอช ๒ ไคยเร็ก
 เอ็กเกร็งตั้นวันไผ
 ไทราไผตั้นของไชย
 เอาแวนจุกไผแล้วเวียนมา (๑๓๒)

สังข์ทอง

บัคัน
 ภูมพันรักสากวาแสน
 ลาค์แวนเกนกันมันแคน
 แวนแควนนางมารชานไช (๑๓๓)

(๑๓๑) กรมศิลป์ากร, เรื่องเกิม, หน้า ๒๑.

(๑๓๑) โมงป่า เล่ม ๑, เลขที่ ๕๗, มัคที่ ๕๓, หน้า ๘.

(๑๓๒) มอติไชย เล่ม ๒, เลขที่ ๑๘, มัคที่ ๔๘, หน้า ๕.

(๑๓๓) สังข์ทอง, เลขที่ ๘๓, มัคที่ ๑๓๕, หน้า ๑.

สังขศิลป์ไชย

เมื่อนั้น

จึงรงทาวกุมพรพหักษีร

พึงณพรรนใจอะสุริย์

ไม้ทรวงยักษีคังไพพิศ

(๑๓๔)

สุวรรณศิลป์

เมื่อนั้น

พระสุวันยสินเรื่องศรี

ชันยกไปบนพนาดี

ไกลปราสาททีกัลยา

(๑๓๕)

สุวรรณหงส์

เมื่อนั้น

พรสุวันหงเรื่องษีร

วันเมื่อจบพระบุตร

ผู้มีเขาที่นัทรธา

(๑๓๖)

โลวัก

เทามาจกลาวบคไปย

พระโลกมสมเคจจุณารี

อยู่ในอาสมพระนที

กัจจิกจพิคทีเปนนัน

(๑๓๗)

(๑๓๔)

สังขศิลป์ไชย ความเก่า, เลขที่ ๑๐๕, มัดที่ ๑๓๗, หน้า

(๑๓๕)

สุวรรณศิลป์ โฉม ๑, เลขที่ ๑๒๕, มัดที่ ๑๓๓, หน้า ๒๗๐

(๑๓๖)

สุวรรณหงส์ โฉม ๒, เลขที่ ๑๔๘, มัดที่ ๑๔๔/๑, หน้า ๑๐

(๑๓๗)

โลวัก, เลขที่ ๒๒๓, มัดที่ ๑๔๔/๕, หน้า ๑๐

ไกรทอง

ไมรุฎาว่าจมาเสียนตัว
 มาคัมคนชวใหม่วันรี
 มีเลือกคัมหาเอาแถคี
 พลดอยเวาวัปรีแปดคว (๑๓๘)

โกบุตร

มาจะกล่าวบคไป
 ถึงทาวไทยพรหมทัคเรื่องศรี
 สติขังปรางรักษนฐจี
 กับพระมเหสีรวมธาไทย (๑๓๙)

ไชยเชษฐ์

มาจะกล่าวบคไป
 ถึงนางจำปาทองผองบิร
 เปนลูกสาวเจ้าเมืองเวชาติ
 อายุสิบ ๔ ปีขรีโสภา (๑๔๐)

พระรถเมรี

บัตัน
 อัครไตโงคัมหนึ่งหัว
 จึงร้องทอมไปพลันควสันรว
 อัญชิวชวลกษไมรักษอายุ (๑๔๑)

(๑๓๘) ไกรทอง ปลายตอนที่ ๑ - ตอนที่ ๒, เลขที่ ๒, มัคที่ ๑ หน้า ๑๘.

(๑๓๙) โกบุตร ความหนึ่ง, เลขที่ ๒๑, มัคที่ ๑๑, หน้า ๑.

(๑๔๐) ไชยเชษฐ์ เล่ม ๑ ความเก้า, เลขที่ ๘๖, มัคที่ ๑๔, หน้า ๑.

(๑๔๑) พระรถเมรี เล่ม ๔, เลขที่ ๓, มัคที่ ๔๓, หน้า ๑.

ศิลปะวิวงศ์

เมื่อยนั้น
พระสันตอยู่ในสวนขริ
พระไทไม่เปนสมประคิ
ภูมิิกเงิงค่างิงใน (๑๘๒)

กลอนบทละคอนที่ไคยคิ้วอย่างมานี้ เป็นกลอนที่ถูกลงทงตามแบบแผน กลอนสุภาพทุกประการ ซึ่งอาจเป็นกลอนที่มีการแก้งไว่ก่อน แล้วคิ้วละคอนจจ้ามาร่องขณะทีเอน หรือมีคนคอยบอกบทให้ ถาหากไม่มีการแก้งไว่ก่อน คิ้วละคอนอาจเป็นผู้มีปฏิภาณดี มีความสามารถมากจึงร้องกลอนสดได้ถูกตอง เสียงของคำที่ไค้ฟังไม่ช้คิ้ว อย่างไรก็ตาม เสียงของคำที่ไค้จะให้ความไพเราะ ก็คือเมื่อเราอ่าน คิ้วตนเองเท่านั้น ในปัจจุบัน เรานิยมกลอนบทละคอนที่มีความไพเราะ เนื่องจากคนส่วนใหญ่จะได้อ่าน กลอนเองมากกว่าฟังกลอนที่คิ้วละคอนร้อง

๘. กลอนที่มีลักษณะคล้ายบทเพลงกล่อมเด็ก

กลอนบทละคอนอีกลักษณะหนึ่งที่มีคิเปลี่ยนแปลงไปจากกลอนธรรมดา มีปรากฏอยู่ในบทละคอนเรื่อง มโนห์รา และอาจจะปรากฏอยู่ในบทละคอนนอกเรื่องอื่น ๆ ที่คนฉับหายสาบสูญไปเมื่อครั้งกรุงแตกก็ได้ ได้แก่งกลอนบทละคอนที่มีลักษณะคล้ายกับบทเพลงที่ไค้กล่อมเด็กบางบท เช่นบท "โอดะเห้"

โอดะเห้เอย หัวล้านนอนเปล ลักขาวเม่าเขากิน
เขาจับหัวไค้ เอาหัวไค้ไล่ไค้กิน
หัวล้านมักกิน ตกสะพานลอยไป
ร้องเรียกให้เขาช่วย เขาก็ช่วยไม่ได้
หัวล้านลอยไป ถึงปากน้ำพระคงคา

(๑๘๒)

ศิลปะวิวงศ์ เล่ม ๑, เลขที่ ๒, มัคที่ ๑๒๕, หน้า ๑.

ปลากะโทโลมา กัดหัวล้านก็ไม่เข้า
 หัวล้านบ้านเรา อยู่คีกันคี
 หัวล้านพริบพรีา เขาคีเขาถอง
 หัวล้านแม่กลอง ถองเสียแถม (๑๘๓) (๑๘๔)
 ทาย

กลอนบทละครคนที่มีลักษณะ คล้ายกับบทเพลงกล่อมเด็กที่ยกตัวอย่างมานี้ มีปรากฏอยู่ในบท
 ละครเรื่องมโนห์ราหลายเรื่อง เช่น

ไต่แล้ว นางแก้วยื่นไหมไต่ชา
 คาโหรโหรา รับประทานทานไต่
 ประทานทานเอย ไต่เลี้ยงร่างกาย
 ประทานทานไต่ ไต่เลี้ยงแม่เอีหมา
 ทอนหนึ่งจะช้อขวาง ทอนหนึ่งจะช้อมา
 ทอนหนึ่งจะไต่ชา เมียสาวกอดคนอน
 กอดไหสนัด รักไว้หย่อนหยอน
 เมียสาวกอดคนอน กอดชายกอดขวา
 ไต่แล้วเต็มใจ คาพรานมณโหรา
 นางนาฏฉายา ฉั้นจะลาแม่ไป
 จากแค้เกยชัย เกยทองชาลา (๑๘๕)

(๑๘๓) หนังสือพิมพ์ข่าวอักษรนิค

(๑๘๔) กรมศิลปากร, "บทเห่เด็ก", บทเห่กล่อมพระบรรทม (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๖.

(๑๘๕) กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า ๒๖ - ๒๗.

ภาพที่ปรากฏอยู่ในบทละคร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า คำประพันธ์ประเภทภาพนั้น เกือบจะทั้งหนังสือจำพวกกลอนสวด นอกจากกลอนสวดแล้ว ก็ใช้เป็นบทขับร้อง เช่น คำพากย์ โขน หนัง และบทละครนอกเก่า ซึ่งบทละครเรื่องมโนห์รายังคงเป็นภาพปรากฏมาถึงปัจจุบัน แต่เท่าที่ไต่สวนความค้นคว้าได้ บทละครนอกที่แต่งเป็นกลอนปนภาพจริง ๆ นั้นมีอยู่ ๒ เรื่อง คือ เรื่องควีน และ โม่งป่า (๑๔๖)

ชนิดของภาพที่ปรากฏอยู่ในบทละครเรื่องควีน คือ

๑. ภาพสุรางคนางค์ ๒๕ ซึ่งในแก้วบทเรียกชื่อว่า รัตนมาลา ๒๕ ดังตัวอย่าง

- ๑. รตนมาลา ๒๕ ๑ ข้าพระสมิมี น...พระสี ระตะนะไทร
มาอยู่เกษา ซอยามิโภย์ ไหว้ครูผู้ไทร ที่...ฐมา
- ๑. ชให้ไชยะ ประโนสระระ ทำคกกา
ทะวีอะชะระ ทะสะเลธา ที่พระมะทา ราชาริมที (๑๔๗)

๒. ภาพฉมัง ๑๖ ดังตัวอย่าง

- ๑. ในกาละเกาเด้ามา มีแนพะยะฆา หน้าตากำยำคำโต
มีไว้ใจดำโยโส เกเรเจโก โมโหมมะกระดี
- ๑. เด้าชี่ฤาชาพะยะชี ชี่วาราสี อ่าไสรณันท์ในไพร
ที่อัญญุไม่ลาไสว ไนมียู่ได้ ไปจะไปตำไฉมี (๑๔๘)

(๑๔๖)

บทละครเรื่องมโนห์รานั้นมีกลอนที่เข้าลักษณะภาพยานี้ ๑๑ อยู่ แต่มีจำนวนคำเพียงวรรคละ ๔ คำ จึงคล้ายกับบทเพลงกล่อมเด็กมากกว่าภาพ

(๑๔๗)

ควีน, เลขที่ ๘, มัคที่ ๘, หน้า ๑๐

(๑๔๘)

เรื่องเกี่ยวกัน, หน้า ๓๐

๓๐. ภาพยนตร์ ๑๑ ดังตัวอย่าง

๑	ออกมาแม่พระยะมา	ไปนม้าพะนากรี่
	เขาไปไกลคีรี	เขาคืออยู่โตไม้ไซ
	แม่โคไปหาญา	ไม่ว่าจะมีโยย
	ได้ลาหาญาไป	ที่ไม้ไซไกลคีรี (๑๔๕)

ชนิดของภาพที่ปรากฏอยู่ในแต่ละตอนเรื่องโมงป่า คือ

๑๐. ภาพสุรางคนางค์ ๒๔ ดังตัวอย่าง

๑	เมื่อนั้นพระบาท	ภยทัมพิราษ	เรื่องอุทเคชา
	ครองกริ่งพลีมีศ	เสกกรณัณหิมมา	กับองคกัลยา
			วีรรัตเทวี
๑	มีพรโอรส	รอยเวฬุปรากต	เรื่องอัคริดที่
	ไคยานสมบัติ	เปนกระสัคเรืองกรี่	ไคยารบูรี่
			ทั้งรอยเอคอง (๑๕๑)

๒๐. ภาพหนัง ๑๒ ดังตัวอย่าง

๑	บัดนั้นอะโยยทัตทรงหัน	กับนางจอมขวัญ
	จูงกันเหี้ยวแอมพระยา	
	กาละราชเหี้ยวกล่าวรำหา	ตั้งเสนมิตา
	ไขว่คว่าในถ้ำรำไป	(๑๕๐)

๓๐. ภาพยนตร์ ๑๑ ดังตัวอย่าง

(๑๔๕) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

(๑๕๐) โมงป่า, เลขที่ ๕๘, มัคที่ ๕๓, หน้า ๑.

(๑๕๑) โมงป่า, เลขที่ ๕๖, มัคที่ ๕๓, หน้า ๓๑ - ๓๒.

๐ จะกล่าวถึงนี้ลวก็	เมื่อนฉายพามา
อยู่ในถิ่นสะกุนา	นางกัลยาณิมลกายใจ
รองแรกพรชละณี	โปรดเกสไปอยู่ไฉน
ไม่ขวัญลูกสายใจ	ครึ่งฉวีไสยจักมอริณา

จากตัวอย่างกาพย์ที่ยกมานี้ ทำให้เราทราบได้ว่า บทละคอนสมัยแรกนั้น แต่งเป็นกลอน และกาพย์ นอกเหนือไปจากที่โคลั้วมาแล้ว ไม่มีบทละคอนเรื่องใดที่มีกาพย์ปนอยู่ แม้ในบทละคอนสมัยต่อ ๆ มา นอกจากบทพระราชนิพนธ์ละคอนในเรื่องอุณรุทของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีกาพย์ย่นแทรกอยู่ในตอนที่เป็บบทให้กล่อมพระบรรทม เช่น

๐ นางโคในไถหล้า	ไฉนางฟ้ายอกสงสาร
จักมาทูลบพาลาย	ไม่ควรพามพระองค์เอย

ที่เป็นแบบนี้อาจเป็นเพราะว่าต้องการให้บทให้กล่อมพระบรรทมในบทละคอน มีรูปทรงกับบทให้กล่อมพระบรรทมสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือมีจะเน้นบทละคอนเรื่องอุณรุทที่คงจะฝึกแนวการแต่งเหมือนกับบทละคอนสมัยแรก จึงมีกาพย์อยู่ในตัวบททั้งที่ ชนิด อยู่โพธิ์ กล่าวถึงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ว่า "... ส่วนวนโวหารการร้อยกรองก็สังเกตเห็นได้ว่า มีกลิ่นอายบทกลอนสมัยกรุงศรีอยุธยาคิดมาเป็นอันมากตลอดจนราชประเพณีเช่นบทให้กล่อมชาลุกหลวงและอื่น ๆ ..."

(๑๕๒) โม่งป่า, เลขที่ ๕๔, มัดที่ ๕๓, หน้า ๔ - ๕.

(๑๕๓) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละคอนเรื่องอุณรุท (พระนคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๐๔), หน้า ๒๓.

(๑๕๔) ชนิด อยู่โพธิ์ "ที่มาของนิรุกษ์คำฉันท์และบทละคอนเรื่องอุณรุท" บทละคอนเรื่องอุณรุท (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๔), หน้า ๓.